Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

TSCHERNING. HEDEMANN. LÆSSØE.

MARTS—JULI 1848

AF

A. TUXEN

SÆRTRYK AF HISTORISK TIDSSKRIFT. 9. RÆKKE. IV.

KØBENHAVN
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1925

De af Treaarskrigens Mænd, der paa en eller anden Maade har gjort sig bemærkede, har alle fundet deres Biografer. I Blade og Tidsskrifter, i Bøger og Leksika vil man kunne finde Oplysninger om dem; men der er kun saare faa af de mere fremtrædende Personer, som har efterladt Optegnelser om deres egen Deltagelse i Begivenhederne, og endnu færre, om hvem der er skrevet selvstændige Bøger. Om ingen er der skrevet saa meget som om den unge Generalstabsofficer Werner Hans Frederik Abrahamson Læssøe, om hvem det med Rette er blevet sagt, at med ingen af de faldne i alle 3 Krigsaar er der lagt større Forventninger i Graven end med ham[1]. Han faldt i Spidsen for sin Bataillon uden nogen Sinde at have kommanderet en større Troppeenhed; men i det første Felttog og i Begyndelsen af det andet deltog han som Stabschef hos den kommanderende General, og i denne Stilling fik han paa Grund af de særlige Forhold, der prægede »det mærkværdige Aar«, en overordentlig stor Indflydelse. Hans Chefer hørte som alle de højere Førere til Frederik 6.s Mænd; de var opdragne under Enevælden og indlevede i dens Tanker, men selv hørte han til de unge, der var opvoksede i den gærende Tid i Trediverne og Fyrrerne under Indflydelse af de faa af de ældre, der havde foregrebet Udviklingen. Den mest fremtrædende af disse indenfor Hærens Omraade var Kaptajn Anton Frederik Tscherning, der allerede i Trediverne

[1] Dsk. Biogr. Lex. X, 582.

som Lærer paa den militære Højskole havde paavirket sine Elever; at han blev straffet med 5 Aars »mild Landsforvisning« og snart efter sin Hjemkomst traadte ud af Hæren, betød ikke, at den gamle Tid havde sejret; den nye Tids Tanker lod sig ikke hæmme i deres Vækst. Til Tschernings Lærlinge og Venner hørte Læssøe, og han glemte ikke sin gamle Elev, da han sammen med den nye Tids Mænd kom til Magten. I politisk Henseende gik ingen af de unge Højskoleofficerer saa langt til venstre som deres fordums Lærer; de blev allerhøjst liberale, hvad der ofte er det samme som Aandsaristokrater; de saa ned paa dem, der ikke havde samme Uddannelse som de selv, og mente at kunne gøre alt bedre end de andre; de havde den Lyde, som Frederik 6. saa inderlig hadede: Selvklogskab. Som Stabschef vilde Læssøe helst gøre alt Arbejde selv; Adjutanterne blev kun meget lidt benyttede, og meget gik jo udenom hans nærmeste Foresatte.

Hvorledes de ældre Officerer saa paa den nye Tid og dens Mænd, ved man ikke meget om; kun faa af dem har udtalt sig; som de veldisciplinerede Soldater, de var, bøjede de sig for Kongens Vilje, som Krigsministeren kundgjorde i hans Navn. Det er den nye Tids Mænd, der har skrevet den nye Tids Historie, og ofte har Erindringsforskydninger og Kendskab til senere Tiders Foreteelser haft Indflydelse paa deres Optegnelser, der jævnlig er nedskrevne længe efter de Begivenheder, de har skildret. De større Monografier, der foreligger om Læssøe, skyldes Oberst F. Abrahamson, Oberst O. Vaupell, Generalmajor J. P. Købke og Oberst N. P. Jensen[1]; de er udkomne henholdsvis 1868, 1895, 1895 og 1912, altsaa mange Aar efter Læssøes Død. Alle Forfatterne havde deltaget i Krigen; Abrahamson var

[1] Werner Hans Frederik Abrahamson Læssøe. (Dsk. Milit. Tidsskr. 1868). Særskilt optr. Kbh. 1869. — Læssøes Levned og Aktstykker til Krigen 1848—1850. Kbh. 1895. (I det følgende citeret »Vaupell«). — Oberst Frederik Læssøe. (Milit. Tidsskr. XXIV). Særtryk 1895. — Oberst Frederik Læssøe 1811—1850. Kbh. 1912 (I det følgende citeret »N. P. Jensen«).

Læssøes Fætter og havde ligesom Vaupell og Købke tjent i Stab med ham, medens N. P. Jensen ikke havde staaet i nærmere Forhold til ham. Abrahamson har kun flygtigt, og Købke slet ikke omtalt Forholdene i Hedemanns Stab, der skildres meget udførligt af de 2 andre Forfattere; begge har haft Adgang til et stort og værdifuldt Kildemateriale, men ingen af dem har formaaet at skrive helt objektivt. Vaupell er ganske bjærgtagen af Læssøe. N. P. Jensen har arbejdet langt mere samvittighedsfuldt, men staar dog ikke helt frit; han var 82 Aar gammel, da han skrev sin Bog; men man maa beundre den Friskhed, der præger den. Poul Andræs i 1912 udkomne Bog om Læssøe, der betegner sig som »en Karakteristik paa Grundlag af Breve, vekslede mellem ham og Andræ fra 1840 til Læssøes Fald ved Isted«, har ingen Interesse for det foreliggende Emne, da det sidste Brev vekslet mellem Vennerne er fra 1845. Endnu kan nævnes Oberst A. Liljefalks Biografi i »Dansk-norske Heltehistorier«, ligesom Læssøes Virksomhed omtales mere eller mindre udførligt i alle Fremstillinger af Treaarskrigen, særlig i Generalstabens 12 Binds Værk: »Den dansk-tyske Krig i Aarene 1848—1850«, der begyndte at udkomme 1867, og hvis 5 første Bind er udarbejdede af daværende Oberst C. M. W. Tvermoes. Det Kildemateriale, ovennævnte Forfattere har benyttet ved Fremstillingen af Forholdene i Hovedkvarteret i 1848, findes i Rigsarkivet og i Hærens Arkiv; en hel Del af det har været i Hænderne paa Otto Vaupell, der ved Tidernes Ugunst engang blev Hærens Historiograf, og som havde en sjælden Evne til at bringe Konfusion i Papirerne; Akterne i Hærens Arkiv bærer Navnet: »Vaupells Papirer«; Samlingen, der først er ordnet 1925, er ufuldstændig; der mangler adskillige Breve, som Vaupell har citeret; til Gengæld findes der ogsaa en Del Sager, som Obersten har laant af Private[1] og ganske roligt beholdt; ved hans Død blev en Del Originaler og Afskrifter, der

[1] Det lykkedes aldrig General Hedemanns Datter, Fru F. Weilbach, at fravriste Vaupell de af hendes Faders Papirer, hun havde laant ham.

fandtes i Boet, afleverede til Rigsarkivet, i hvis Manuskriptsamling de nu findes; de supplerer i nogen Grad Papirerne i Hærens Arkiv; men adskillige Breve er det trods ihærdig Søgen ikke lykkedes at finde. General Hedemanns Sønnesøn, tidligere Guvernør i Dansk Vestindien, Oberst C. E. Hedemann, har i sin Tid ordnet og afskrevet en Del Aktstykker, vedrørende hans Farfaders Forhold i 1848; det er denne Samling, der har givet Stødet til dybere gaaende Undersøgelser, der er resulteret i nærværende Forsøg paa en objektiv Fremstilling af Forholdet mellem Krigsministeren, den kommanderende General og dennes Stabschef i det første af Treaarskrigens Felttog.

»Jeg besluttede at kalde Kaptajn Læssøe af Staben for at gøre ham til Stabschef og ved at betro Overbefalingen til en højere Officer, som vilde gaa ind herpaa, at gøre L. til den egentlige Leder«; saaledes skriver Tscherning i Maj 1868[1]. Om Udtrykket nøje gengiver, hvad han tænkte 20 Aar tidligere, faar staa hen; det kan se noget underligt ud at tænke paa Stabschefen før end paa Chefen; men det er ikke uden Sidestykke selv i den nyeste Tid i Verdens bedst organiserede Hær; da der i Slutningen af August 1914 skulde opstilles en stærk Armé i Østpreussen, var det ikke til Hindenburg, men til Ludendorff, at General Moltke skrev: »Maaske redder De endnu Stillingen i Øst«[2], og det var Stabschefen, ikke Armékommandøren, der fik Instruktion i Hovedkvarteret; og dog var Hindenburg ingen ringe Personlighed. De to Generaler kendte ikke det mindste til hinanden, og dog blev Samarbejdet udmærket. Set med Nutidsøjne tager det sig endnu mærkeligere ud, at man herhjemme ikke i Fredstid havde tænkt paa, hvem der

[1] Tscherning: Efterl. Pap. II, 276. Som et Eksempel paa Vaupells Uvederhæftighed skal anføres, hvorledes han citerer Tscherning: »Jeg besluttede at gøre Kaptajn Læssøe til Stabschef og at betro Overbefalingen til en højere Officer, som vilde gaa ind paa at gøre Læssøe til den egentlige Leder«. (Læssøes Levned 28).

[2] G. Schnitler: Verdenskrigen 78. (Kr. 1924).

skulde beklæde de højeste Kommandoposter i Krig. Nutidens Hære, store og smaa, har deres designerede Overgeneraler og Armékommandører, der i Fredens Dage uddanner sig for deres ansvarsfulde Gerning og samarbejder med deres Medhjælpere; men Forfatterne af Hærplanen af 1842 synes ikke at have tænkt paa Muligheden af en Krig. Hæren var en Skole, hvor Mandskab og lavere Befalingsmænd fik en god Uddannelse; men der manglede baade Krigsformationer og Krigsinstitutioner af enhver Art[1], og der var ikke tænkt paa, at der krævedes baade særlige Kundskaber og Øvelse i Føring af større Troppeled hos dem, der i Krigstid skulde kommandere hele Hæren eller større Dele af den. Det var ikke uden Grund, at Tscherning nærede Mistillid til de højere Føreres Kapacitet; han pønsede jo ogsaa alvorligt paa at sætte en anerkendt fremmed General i Spidsen for Hæren; men der er ingen Anledning til at tro, at han har villet vælge til kommanderende General en Uduelighed, der kun skulde give Navn til Læssøes Befalinger; at han har ansét den unge Generalstabskaptajn for at være den ældre Troppeofficer overlegen i Kundskaber, er en anden Sag. Tvermoes har vistnok ramt det rigtige, naar han siger: »man søgte i Overkommandoen at forene anerkendt Praksis i at kommandere med et fremspirende militært og administrativt Talent, idet man ved Siden af General Hedemann stillede som Stabschef Kaptajn Læssøe af Generalstaben«[2]; men naar han bruger Ordet »Overkommando«, og naar Vaupell siger: »til Hærens Stabschef valgtes Kaptajn Læssøe«, saa er dette ikke korrekt; Hedemann blev ansat som Kommandør for »Nørrejyske Armékorps«, og det var for dettes Stab, at Læssøe blev Chef; dermed var de begge ganske paa det rene[3]. Der blev

[1] Kun i Holsten og Lauenborg, der skulde afgive Tropper til Forbundshæren, havde man anskaffet en Del Materiel m. m., der krævedes for at kunne deltage i et Felttog, men som nu alene kom Oprørshæren til gode.

[2] Den dsk.-tyske Krig I, 1. 164.

[3] Hedemanns Selvbiografi til Ordenskapitlet; Læssøes Fuldmagter af 25. og 26. Marts 48 lyder paa, at han optræder som Stabschef og som

faktisk ikke oprettet nogen Overkommando i 1848; endnu midt i Juni benævner Tscherning Hedemann » Den kommanderende General for Nørrejyske Armékorps paa Als«[1]. Dette hang sammen med, at den konstitutionelle Krigsminister betragtede sig selv som Overgeneral; han greb ustandselig ind i alle Forhold og gav Ordrer baade til den kommanderende General og, hvad der var værre, direkte til dennes Undergivne. Man fejler ikke, hvis man mener, at Tscherning har antaget Læssøe som Armékorpsets Stabschef i den Tro, at han gennem ham kunde faa sine Anskuelser gennemførte. Dette Haab gik kun til Dels i Opfyldelse; Ministerens Indgriben virkede pinligt i Hovedkvarteret, ogsaa paa Læssøe: »Sæt os i en bestemt underordnet Stilling, eller lad os have Lov til at befale, hvor Omstændighederne byder det, og til at operere med Tropperne, som Krigens Gang fordrer det«, hedder det i et Brev fra ham til en af Ministerens Adjutanter; »det er meget let at sidde paa Stolen i København og lade os udføre«, skriver han et Par Uger senere[2]. At Tscherning har haft denne Ærgerrighed, har været omtalt før[3]; men det kan ikke pointeres stærkt nok; kun heri har man Forklaringen til adskillige af Felttogets Uregelmæssigheder; som Organisator var han genial, som Administrator, Strateg og Taktiker var han Dilettant, men var sig ikke sin Begrænsning bevidst; hans Mangel paa Kendskab til Troppeføring gjorde ikke saa megen Fortræd; men at han ikke havde Begreb om at ordne Kommandoforholdene i en Hær paa Krigsfod, forvoldte megen Skade.

Naar Vaupell udtaler om Læssøe, at »han droges frem, fordi han var den dygtigste«, og naar N. P. Jensen mener,

Generalkvartermester ved Nørrejyske Armékorps. (Krigsm. Kopib. a 44 for udg. Sager 1848 $^{25}/_{3}$ N. 1140 og 1167; Genm. Steinmann til Kapt. Læssøe $^{26}/_{3}$ 48 (Vaupells Pap.).

[1] Kopibog a 46 $^{13}/_{6}$ 48 N. 5156 (I det følgende citeret »Kopib.«).

[2] Læssøe til Harbou 5. og 18. Maj 48. (I Oberstinde Harbous Eje).

[3] Dsk. Biogr. Lex. XVII, 558.

at han var saa ansét, at »Hæren med Glæde havde underordnet sig den unge Chef«[1], hvis Læssøe var bleven udnævnt til kommanderende General, maa disse Udtalelser staa for deres egen Regning; i Virkeligheden var Læssøe ikke populær i Hæren; han var tilmed meget lidt kendt; som Generalstabsofficer holdt han sig fornemt tilbage. Der findes kun faa Udtalelser fra ældre Officerer om ham; men hverken J. T. Ræder[2] eller A. W. Dinesen[3], hvis Indtryk er nedskrevne nogenlunde samtidig med Begivenhederne, udtaler sig videre begejstret; i hans Konduiteliste for 1847 giver Generalmajor P. F. Steinmann en temmelig kølig Karakteristik af ham: hans Kendskab til Tjenesten, hans Forhold udenfor denne og hans videnskabelige Dannelse faar Karakteren: g; hans Forhold i Tjenesten betegnes som mg; om hans Dygtighed til at tjene i en højere Charge siges diplomatisk: »formenes ikke at ville fejle«; endelig hedder det i Anmærkningerne, at han er en i alle Henseender dygtig og interesseret Topograf, der har nivelleret til Engvandinger i Jylland og udført Gudenaaens Nivellement. Denne næsten begejstrede Udtalelse harmonerer kun daarligt med det Had, som Læssøe nærede til alt, hvad der hed Topografi og Opmaaling«[4]. Naar Læssøes Forhold udenfor Tjenesten betegnes som »godt«, d. v. s. som mindre tilfredsstillende, skyldes det hans oppositionelle Tilbøjeligheder. Adskillige af hans Kammerater havde bedre Konduitelister end han deriblandt Generalmajor Steinmanns Søn, den senere Generalløjtnant. Læssøe havde faaet sin videnskabelige Uddannelse paa den Kgl. militære Højskole i Aarene 1832—1836; i denne Periode blev de militære Fag mere og mere trængte tilbage til Fordel for de matematisk-naturvidenskabelige; man gik endnu videre end école polytechnique i Paris, der

[1] Vaupell 28; N. P. Jensen: Den første slesv. Krig. 91.

[2] »Krigserindringer« 46 f. (I det følgende citeret »Ræder«).

[3] »Den slesv. Kr. i 1848 ved en Officer af Armeen«. 8 (I det følgende citeret »Dinesen«).

[4] P. Andræ anf. Værk.

dog ogsaa skulde uddanne civile Embedsmænd. Udviklingen gik stadig videre i denne Retning; Hovedvægten lagdes paa Geodæsien, og fra 1836 ophørte saa at sige enhver Generalstabsuddannelse, og det ikke blot paa Skolen, men ogsaa i selve Staben[1], der i den Grad blev en Opmaalingsinstitution, at dens Hovedvirksomhed endnu den Dag i Dag i Befolkningens Øjne bestaar i at forsyne Landet med Kort; og det skønt den i en Aarrække har arbejdet i adskillige andre Retninger. Dette pinte Læssøe, der var henvist til ved Selvstudium at erhverve sig de Kundskaber, som Skolen ikke havde givet ham; baade som Lærer ved Højskolen og som Officer i Generalstaben gjorde han kraftige Forsøg paa at faa de militære Fag sat paa den Plads, der tilkom dem; men Resultatet af hans Anstrængelser blev kun, at han faldt i Unaade og led samme Skæbne som i sin Tid Tscherning: han blev fjærnet fra Skolen og sendt til Udlandet. Paa sin Rejse, der varede fra 25. April 1842—31. Oktbr. 1843, fik han Lejlighed til at overvære Troppeøvelser og gøre et flygtigt Bekendtskab med militær Administration; men Udbyttet var ikke stort; i hele Europa var Krigskunsten gaaet tilbage siden Napoleonstiden. Efter Hjemkomsten gik det atter løs med Opmaalingerne; om Troppe- eller blot Generalstabsøvelser var der ikke Tale. Hverken i teoretisk eller praktisk Retning var Læssøe skolet; han var ikke i nogen Henseende sikker i Tjenesten og var derfor meget betænkelig ved at skulle overtage Stabschefsstillingen ved en større Troppeenhed; men der fandtes ingen, der havde bedre Kundskaber, og ingen, der overgik ham i Karakterstyrke og Intelligens; var han end ret ukendt i Arméen og ikke afholdt udenfor sin snævre Vennekreds, saa havde han dog et vist Ry for Lærdom og besad fuldt den mægtige Krigsministers Tillid [2].

[1] Emil Madsen: Den danske Generalstab i ældre og nyere Tid. (Kbh. 1908). 54—63.

[2] »Jeg antog, at L. forenede de fleste Egenskaber, som var fornødne til en slig Post: Indsigt, Mod, men især Fasthed i Karakter og rolig,

I Krigen 1807—1814 havde kun en ringe Del af den danske Hær været i Felten; men den havde gjort god Fyldest, og »Auxiliærkorpset« havde kæmpet med Berømmelse i Meklenborg og Hertugdømmerne [1]. I 1848 stod der endnu i Hæren flere Officerer, der havde vist Førertalent i højere Stillinger; det skulde synes at være en Selvfølge, at man henvendte sig til en af dem, særlig da til Generalløjtnant Chr. Høegh-Guldberg, der med megen Bravur havde kommanderet Fynske Regiment lette Dragoner i det hæderfulde Slag ved Sehested 10. Decbr. 1813. Han var lige udnævnt til kommanderende General i Nørrejylland og Fyn; intet laa nærmere end at sætte ham i Spidsen for Nørrejyske Armékorps. Han var ganske vist fyldt de 70, men endnu i fuld Vigør; han var da ogsaa over 90 Aar gammel, da han døde 31. Oktober 1867. Tscherning har aabenbart tænkt paa ham, men har snart opgivet Tanken; naar det imidlertid i hans Optegnelser [2] hedder, at Grunden hertil var et Brev fra Generalens Stabschef, Major Aug. Baggesen, der underrettede Ministeren om, at hans Chef havde overanstrængt sig, og at der var »indtraadt en saadan Sindsforvirring og Stundesløshed, at Generalen ikke mere var skikket til nogen Befalingspost«, beror det paa en Fejlhuskning; Baggesens Brev er nemlig af 30. Marts, og den 25. var den kommanderende General ansat [3]. Utvivlsomt har Ministeren frygtet for, at Generalens Hidsighed og selvstændige Karakter vilde have vanskeliggjort Læssøes Stilling; men Høegh-Guldbergs Dygtighed var almindelig anerkendt, og i Hæren havde han et udmærket Navn [4]. Der var et Par andre Generaler: C. G.

besindig Optræden. Valget viste sig heldigt«. (Tscherning: Efterl. Pap. II. 276). Læssøe var født $^{13}/_{6}$ 1811 og var altsaa kun 36 Aar gl.; Tscherning var 16 Aar ældre.

[1] Meddelelser fra Krigsarkiverne. VII-VIII.

[2] II 264.

[3] I 1912 har N. P. Jensen for første Gang paavist, at Tscherning har husket fejl; det var Ob. C. E. Hedemann, der havde gjort ham opmærksom derpaa.

[4] Høegh-Guldbergs gamle Adjutant, Ob. S. C. Barth har i sine i 1900 udgivne Livserindringer S. 282 givet en god Karakteristik af sin Chef.

Krogh og A. C. F. Moltke, der senere fik høje Kommandoer; at de ikke kom i Betragtning ved Krigens Udbrud, beroede paa Forhold, som der nedenfor skal blive gjort Rede for. Alle Hærens Generaler blev vragede; i Oberstklassen fandtes adskillige, der i Krigens Løb fik et godt Navn som Førere for hele Hæren eller større Dele af den, men heller ikke dem ansaa Tscherning for egnede til straks at udnævnes til kommanderende General. Hans Valg faldt paa Oberst H. C. G. F. Hedemann, der skal være bleven ham anbefalet af de to ansete Officerer: Oberst C. F. Hansen og Kaptajn C. C. G. Holm [1].

I Hæren og Folket var Hedemann ikke meget kendt; han var 55 Aar gammel, Søn af den i 1837 afdøde Generalmajor J. C. G. Hedemann, og havde været Officer siden 1809; han havde gjort god Fyldest i Geleddet, var bleven Bataillonskommandør i 1842 og var i 1846 bleven Kommandant i Kastellet og Kommandør for 1. Jægerkorps; 1. Jan. 1847 blev han Oberst; hans Afdeling hørte til Hærens bedste, og hans Konduiteliste var i den skønneste Orden; af Brigadens 6 Bataillonskommandører havde ingen højere Betegnelse end han; om hans videnskabelige Uddannelse har Brigadechefen dog ikke turdet udtale sig. Hans Væsen var dannet og vindende, hans Omgivelser fremhæver hans Omgængelighed og Elskværdighed; men han skal have været noget tilbageholdende og utilbøjelig til at optræde, hvad der hænger sammen med, at han, der var uden Formue og havde en ret stor Familie at underholde, maatte leve stille og tilbagetrukkent; han havde dog forstaaet at holde sig klar af de økonomiske Skær, hvorpaa Krogh og Bülow var strandede. Han havde ingen overdreven Tro paa egne Evner, og, da Tscherning tilbød ham Kommandoen over Armékorpset, slog han ikke straks til, men sagde heller ikke ubetinget Nej; da han endelig gav Tilsagn om at overtage Kommandoen, var det paa den Betingelse, at han kunde vende tilbage til sit Jægerkorps, hvis han ikke gjorde Fyldest i sin

[1] N. P. Jensen: Den første slesv. Kr. 91; Vaupell. 29.

høje Stilling [1]. Han havde aldrig ført nogen højere Troppeenhed og havde ikke studeret Krigskunstens Teori. Af Tschernings Optegnelser fremgaar det ikke, at han har sagt til Hedemann, at han kun skulde være Topfigur, medens Læssøe var den egentlige Leder; han har tværtimod skrevet til ham: »De er højstkommanderende, og kun De har Ansvaret« [2]. Rimeligt er det at antage, at Ministeren i ham har set en Mand, der vilde lade Læssøe faa en til hans formentlige Dygtighed svarende Indflydelse, og at han har overladt til Kaptajnen selv at gøre den gældende.

Der tillagdes Hedemann Generalmajors Karakter 27. Marts [3]; naar han ikke straks blev virkelig Generalmajor, laa det i, at alle Pladser var optagne, og at man ikke med Dags Varsel kunde afskedige deres Indehavere; et Par Maaneder efter indtraadte han i Nummer med Aldersorden fra 23. April. Mærkeligt er det, at Hedemanns Ansættelse som Kommandør for Nørrejyske Armékorps er sket ikke ved kgl. Resolution, men ved en simpel krigsministeriel Ordre gennem Kommandokontoret [4]. Dette synes at være et Udslag af Tschernings Formløshed og Mangel paa Hensyn til Kongen, der ganske vist havde givet Afkald paa at betragte sig som Overfeltherre, men som dog havde et billigt Krav paa at underskrive en saadan Befaling. I Hæren blev Efterretningen om Oberst Hedemanns Ophøjelse modtaget uden større Begejstring; de samtidige Udtalelser, der foreligger, er dog ganske velvillige [5].

Fra Slutningen af Marts til Udgangen af Juli 1848 var Krigsministeren, den kommanderende General og dennes Stabschef Hovedpersonerne indenfor Hæren, og Forholdet mellem dem blev af største Betydning for Felttogets Gang. Hedemann identificerede sig med sin Stabschef; han var

[1] Tscherning: Efterl. Pap. II. 278; N. P. Jensen. 60.
[2] Tscherning til Hedemann $^{31}/_{3}$ 48 (Vaupells Pap.)
[3] Kopib. a. 44 $^{28}/_{3}$ Nr. 1293, 1295.
[4] Kopib. a. 44 $^{25}/_{3}$N. 1140.
[5] Ræder 100; Dinesen 8.

sig »sin Stillings Vigtighed bevidst«, som Dinesen skriver, og var klar over, at han havde Ansvaret, og naar Læssøe overfor Ministeren »højmodig paatager sig Skylden« for de Fejl, der foranledigede Panikken i Flensborg 24. Apr. [1], saa var det ikke, fordi Generalen vilde søge Dækning, men fordi Læssøe fejlagtig antog Stabschefen for en Forgrundsfigur. Efter hvad Øjenvidnet Abrahamson beretter, »glemte Læssøe intet Øjeblik at vise den Højstkommanderende den Hensynsfuldhed, som denne kunde forlange. . . . . Han respekterede Hedemanns Bravhed, viste sig ham personlig hengiven og undlod ikke varmt at tage hans Parti mod Krigsministeren, da denne sendte Oberst Hansen til Als efter Slesvigslaget, saa vel som ved flere lignende Lejligheder, hvor Hedemann uberettiget blev fortrædiget« [2]. Læssøe har utvivlsomt ikke tilsidesat den »Respekt«, han skyldte sin Foresatte; men den nedenfor meddelte Brevveksling med Ministeren, med hvem han korresponderede dels direkte, dels gennem hans Adjutant, Kaptajn J. W. Harbou, viser tydeligt nok, at han ikke har været nogen ideel Stabschef. Kaptajn Harbou, der stod i personligt Venskabsforhold baade til Tscherning og Læssøe, var i 1842, kun 32 Aar gammel, udtraadt af Hæren; Aaret forud havde han i Bladene offentliggjort en skarp Kritik af forskellige militære Forhold, hvad der indbragte ham et halvt Aars Fæstningsarrest; derefter havde han i flere Aar deltaget i Felttogene i Algier. I Marts 1848 meldte han sig i København hos Kongen, hvor Tscherning »kendende hans Brugbarhed og regnende paa, at han ved at have tjent ved den franske Armé i Afrika havde faaet ordnet sine Begreber om Troppernes Behandling paa Krigsfod tog foreløbig Aftale om at ansætte ham som Adjutant« [3]. Den 23. Marts blev Harbou indsat paa sin tidligere Plads i Hæren og udnævnt til Adju-

[1] Vaupell 49.

[2] Abrahamson anf. Værk 24.

[3] Efterl. Pap. II. 270.

tant hos Krigsministeren [1]. Den 26. Marts forlod Læssøe København, ledsaget af et Par Adjutanter og Skrivere og forsynet med Fuldmagter fra Krigsministeren og Generalstabens Chef; den 28. kom han til Kolding, hvor General Høegh-Guldberg samme Dag indtraf. Her modtog han en Skrivelse fra Krigsministeren af 27. Marts, der lød paa, at »Kaptajn Læssøe af Generalstaben er bekendt med mine Anskuelser og staar i saa Henseende til Troende. D'Hrr. Generaler og højere Chefer bedes derfor tage tilbørligt Hensyn til hans Ytringer og muligst konferere med ham ved alle Lejligheder, der taaler slig en Opsættelse« [2]. Den 29. skrev Læssøe for første Gang direkte til Tscherning fra Haderslev, fortalte, at de slesvigske Bønder var varme Patrioter, men at Embedsmændene var upaalidelige; det store Arbejde i Staben hindrede ham i at sende et udførligt Referat [3].

Den 30. Marts kom Hedemann til Kolding, Dagen efter overtog han Kommandoen over Armékorpset, som endnu befandt sig i en embryonisk Tilstand, og samme Dag blev Hovedkvarteret forlagt til Haderslev, hvor Generalen modtog følgende Brev fra Ministeren: [4]

København 31. Marts 1848.

»Forventende, at De nu er ankommen til Deres Post, sender jeg Dem min Hilsen og ønsker Dem god Lykke til Deres Foretagender. Af mit under D. D. til General Wedell-Wedellsborg [5] skrevne Brev vil De erfare min Vilje og mine Ønsker, de videre Foretagender angaaende. Jeg skal endnu kun anbefale Dem, at De i hver Henseende holder Dem fri for al fremmed, højere Indflydelse, hvorved jeg fornemmelig agter at betegne Dem Deres Stilling som i hver Henseende og til enhver Tid og overalt aldeles uaf-

[1] Kopib. a. 44. $^{23}/_{3}$ N. 1070, 1071.

[2] Vaupells Pap. (Harbous Haand).

[3] Indkomne Sager. 1848. Nr. 9.

[4] Vaupells Pap. Alle Aktstykker er gengivne med moderne Retskrivning. Tscherning skriver vilde og ville, kunne og kunde i Flæng.

[5] Kommandøren for Kavalleribrigaden. Tscherning disponerede som »Overgeneral« direkte over Hærens forskellige Led.

hængig af Hr. Generalløjtnant Høegh-Guldberg. De er højstkommanderende, og kun[1] De har Ansvaret; dog det vil De kunne bære, derfor borger mig Deres Sindighed og Bestemthed. Inden jeg slutter, tilføjer jeg endnu kun den Bøn til Dem, at De jo ikke gaar for rask frem, hvor saadant maatte ske paa Sikkerhedens Bekostning. Jeg beder Dem, Hr. General, modtage o. s. v.«

Samme Dag skrev Kaptajn Harbou til Læssøe[2]:

»Krigsministeren har befalet mig at bevidne Dig Modtagelsen af Din Rapport af 29. Marts Aften, og han takker Dig for samme. Han er glad ved at vide Dig ved Korpset; thi han stoler baade paa Din Energi og paa Din Betænksomhed. Han begriber fuldtud, at Dine hidtil hafte mangfoldige Forretninger endnu ikke har tilladt Dig at tilsende ham fuldstændige Skrivelser; men han haaber derfor, at Du snart har Din Stab saaledes organiseret, at Du eller en af Dine Officerer vil kunne tilskrive ham og i konfidentielle Breve udtale Eder over alt, hvad Du maatte finde Omtale værd. Ministeren tilskriver i Aften General Hedemann, og han anbefaler ham deri fornemmeligen at holde sig fri for al fremmed, højere Indflydelse. Officiøs Brevveksling mellem Dig og Oberstløjtnant v. Baggesen kan jo kun være gavnlig, men Generalløjtnant v. Høegh-Guldberg kommanderer kun Norden for Kongeaaen, men aldrig, hvor I end er,[3] over Eders Korps. Saa gerne som jeg ogsaa tilskrev Dig lidt mere, saa maa jeg dog gøre Afkald derpaa og kun slutte med en venlig Hilsen til Dig, men dog ikke uden at gratulere Dig, som Folk her i Byen udtrykker deres Glæde over at vide Dig paa en Post, hvor kun en Mand af Dygtighed kan berolige den offentlige Interesse. Denne Glæde deler paa Grund af sit Kendskab til Dig Din o. s. v.«

Ogsaa Ministeren sendte yderligere samme Dag Læssøe et Brev, hvori Generalen fuldstændig blev overset[4]. Han giver ham nogle Direktiver og skriver bl. a. »Stands med Deres Armékorps i en god Stilling, saa snart De er traadt i Forbindelse med Flankekorpset[5]. De maa trænge til at drage lidt Aande.«

[1] Udhævet i Skrivelsen.

[2] Vaupells Pap.

[3] Udhævet i Skrivelsen.

[4] Refereret af N. P. Jensen. 61.

[5] Det var Tschernings Plan, at Flankekorpset skulde rykke frem fra Als samtidig med at Nørrejyske Armékorps passerede Aabenraa.

Den 6. April kom Kaptajn Harbou til Aabenraa og sendte herfra Tscherning et meget udførligt Brev, hvori han udtalte, at Ministerens Nærværelse ikke blot vilde være nyttig, men, hvis Forholdene blev mere komplicerede, absolut nødvendig. Han henstillede, at Kommandanten paa Als kom til at staa under Hedemann[1]; men denne kloge Henstilling blev uheldigvis ikke taget til Følge. Den 9. April kom Ministeren til Sønderborg, og samme Dag slog Hedemann Oprørshæren ved Bov. Fra Flensborg sendte Tscherning den 11. April Hedemann følgende Brev[2]:

»Hr. General! Det er efter Hs. Kgl. Majestæts udtrykkelige Ordre saa vel som af egen indre Trang, at jeg tilskriver Dem disse Linier for at udtale den Tak, som De, Hr. General og Deres brave Armékorps i saa høj Grad har erhvervet af Konge og Fædreland. Deres Armékorps, samlet i største Hast, afsendt uden forudgangne Øvelser og med en højst mangelfuld Forsyning, kunde ved den hos os manglende Krigserfaring have ladet et mindre godt Resultat befrygtes. Under slige vanskelige Forhold betroede jeg Dem, Hr. General, Overkommandoen over Hs. Majestæts mod Insurgenterne opererende Tropper, og De har fra Begyndelsen af bestandigen vist Dem Deres Hverv voksen. Deres Raskhed og Karakterfasthed har tilfredsstillet ethvert Krav. Deres Belønning ligger i det af Dem erhvervede heldige Udfald. Oberst Schleppegrell har ligeledes indlagt sig en særdeles Hæder. Samtlige ved Stabene ansatte Officerer er hver især Genstand for min Tak og fremtidige Opmærksomhed. Deres Stabschef, Kaptajn v. Læssøe, havde allerede forlængst givet mig den Forventning, der saa fuldeligen er bleven realiseret. Første og anden Liniebataillon har fundet særdeles Anledning til at deltage i Kampen og har benyttet den dem forundte Lejlighed paa en Maade, der kan tjene til Mønster ved senere lignende Omstændigheder. Ved at udhæve disse tvende Batailloners Forhold tilføjer jeg gerne, at jeg tilfulde ved, hvor meget Kommandørernes og Officerernes Værd betinger Virkningen af Troppernes Mod, Troskab og Fædrelandssind; det var mig kært at se Dem navnligen udhæve Oberst v. Bülows Overkommando af disse tvende Batailloner. Jeg imødesér, Hr. General, Deres nærmere Angivelse af de Officerer, Underofficerer og Menige, som særligen maatte fortjene Hs. Majestæts Opmærksomhed. De dræbte og saarede er specielt Genstand for alles Berømmelse

[1] Indkomne Sager 1848 Nr. 63.

[2] Indkomne Sager 1848 Nr. 90, Bilag 2 (Kopi). Originalen i Vaupells Pap.

og Beklagelse, de efterladte Enker og Børn for Regeringens Omsorg.

Hr. General, De og Deres Armékorps har hævdet Danmarks Nutid og givet trygt Haab for dets Fremtid; dette er min Hilsen til Dem og til alle under Dem staaende«[1].

Efter Slaget ved Slesvig sendte Tscherning 25. Apr. fra København Hedemann følgende Skrivelse:[2]

»Hr. General. Jeg modtager i dette Øjeblik Deres Rapport fra første Paaskedag Midnat. At De har maattet trække Dem tilbage for den Magt, De havde imod Dem, var mig ingenlunde uformodentligt, lige saa lidt som at saadant først vilde ske efter kraftig Modstand og med Orden og Rolighed. Men denne Gang har De og Deres brave Tropper overtruffet enhver Forventning. Over 8 Timers Kamp er for et Armékorps som Deres en Heltegerning, hvis Fortjeneste gaar over enhver Lovtale. Æren er reddet, komme saa, hvad der vil! Konge og Fædreland vil med Taknemlighed mindes Deres Daad, der ikke kan andet end skaffe os Agtelse hos alle og Sympati hos de retfærdige. Jeg vil ikke fordølge for Dem, at De endnu i nogen Tid maa uden nogen væsentlig Forstærkning udholde Kampen mod en afgjort Overmagt, men for Deres og Deres Armés Patriotisme er sligt ikke afskrækkende. Nutid og Fremtid skal fortælle, hvorledes det Nørrejyske Armékorps beviste, at den danske Helteaand endnu er i Live, og af Deres Eksempel skal vi andre øse nyt Mod og Begejstring for vor hellige og retfærdige Sag.

Hr. General, hils Deres Armé fra mig og Deres taknemlige Medborgere«.

Da Rygterne om Uordnerne i Flensborg den 24. April et Par Dage efter naaede København, blev Tscherning grebet af Panik og foretog et højst uheldigt Skridt, idet han sendte Chefen for Hærens Intendantur, Oberst Chr. Fr. Hansen, til Als med nedenstaaende meget vidt gaaende Fuldmagt, dateret København, 26. Marts[3].

[1] Denne Skrivelse i Forbindelse med den Omstændighed, at Tscherning ikke havde tilsendt Kongen Hedemanns Rapport om Kampen ved Bov, men ladet den indrykke i Fædrelandet og Berlingske Tidende, gav Anledning til, at Kongens Generaladjutant i et ret skarpt Brev af 22. April paatalte Ministerens Overgreb og Hensynsløshed overfor Kongen (Tscherning: Efterl. Pap. II. 316).

[2] Udgaaede Sager. Koncepter. $^{26}/_{4}$ Nr. 84. (I det følgende citeret »Udg. Sag.«)

[3] Udg. Sag. $^{26}/_{4}$ Nr. 85. Trykt hos N. P. Jensen. 86.

»I Følge hertil indløbne officiøse Beretninger er det ikke umuligt, at det Nørrejyske Armékorps befinder eller kunde befinde sig i en mere eller mindre opløst Tilstand, saa har jeg beordret Chefen for Arméens Intendantur, Oberst à la suite i Generalstaben C. F. v. Hansen., Kommandør af Dannebrog og Dannebrogsmand, at begive sig til Arméen og dèr handle efter Omstændighedernes Bydende og bedste Skønnende. For at Oberst v. Hansen kan udføre dette sit Hverv, meddeler jeg ham herved ubetinget Fuldmagt til at træffe alle de Anordninger og Foranstaltninger, som han maatte ansé for nødvendige, nyttige og hensigtsmæssige, og befaler jeg alle og enhver, at De ved at erholde Kundskab om denne min Fuldmagt viser enhver af Oberst v. Hansen udstedt Ordre og Befaling, af hvad Indhold og Beskaffenhed den end maatte være, samme Lydighed, som om den var udgaaet fra mig selv. Iøvrigt inviterer jeg Oberst C. F. Hansen til om muligt ikke at foretage nogen Indskridning uden foregaaende Konferering med Hr. Generalmajor v. Hedemann og hans Stabschef, Kaptajn v. Læssøe, Officerer, for hvem jeg i enhver Henseende har og maa have den største Højagtelse, og som nyder min fuldeste Tillid.

Dette til Bekræftelse under min Haand og Krigsministeriets Segl«.

Det er en gammel Erfaring, at selv meget intelligente Mænd, der er komne ind i en høj Stilling uden at være kendte med Administration, nærer en overtroisk Respekt for dem, der er inde i Tjenestens Detailler; her har man Forklaringen paa den urokkelige Tillid, som den geniale, men paa Hæradministrationens Omraade ret uvidende Tscherning nærede til den rutinerede »Kollegiemand«, Oberst Hansen.

Dagen efter at have underskrevet denne mærkelige Skrivelse modtog Ministeren Armékorpsets Rapport om Uroen i Flensborg og Tilbagetoget til Als, og straks udfærdigede han følgende Skrivelse [1], der ligger i Arkivet nær ved den foregaaende, som den ligner saa umaadelig lidt:

»Hr. General, Deres Rapport af G. D. var mig i højeste Grad velkommen og beroligende. Jeg og alle Hovedstadens Indvaanere deler os i den almindelige Glæde over at vide Dem og Deres brave Tropper vel ankomne til Als. De har vist lige saa megen Tapperhed som Udholdenhed og Besindighed, og jeg er nu ikke længere

[1] Udg. Sag. $^{27}/_{4}$ Nr. 87. Trykt hos N. P. Jensen. 88.

urolig for, at Deres Kavalleri jo ogsaa vil komme lykkelig til Nørrejylland og Fyn. Var jeg kun lige saa vis paa, at det kommer godt som ærefuldt til dets Bestemmelse. Deres Troppers Aand maa være fortræffelig; thi at de straks mødte i Orden paa Allarmpladsen, efter at et pludseligt, ildevarslende Budskab. havde udspredt en panisk Skræk hos en Del af Tropperne og Borgerne, og saadant inden de endnu efter 30 Timers Kamp, Savn og Fatiguer havde haft Tid til at vorde restaurerede og varmede, det vidner om en saadan Resignation, om en saadan nordisk Aand, at vi andre kun maa beklage, at vi er indskrænkede til kun at modtage Beretninger derom, hvorimod det ikke er os forundt selv at være Deltagere i slig Daad, at vi kun ser men ikke selv kan vise et sligt Eksempel.

Jeg er og forbliver, min kære Hr. General, Deres og Armékorpsets sande Ven«.

I Brevet staar der ikke et Ord om Hansens Sendelse, hvad der ogsaa kunde være det samme, hvis han var bleven tilbagekaldt, hvortil der var al mulig Grund. Ministeren overlod Kaptajn Harbou at forklare Læssøe, hvad Meningen var med det hele; men den skæmtefulde Tone, hvori Meddelelsen var holdt, kunde ikke betage Pillen dens bitre Smag. Brevet er dateret Amalienborg 27. April:[1]

»Jeg maa nu omtale for Dig Grunden til Oberst v. Hansens Mission. Fra en vis Ekspeditionsanstalt[2] i en meget sydlig nørrejysk By (Du maa ikke forlange noget Navn angivet, thi jeg maa tro mig forpligtet til Diskretion) indløb en Rapport, der lod os befrygte det værste. 24 Timer efter indløb en anden Rapport, der belærte os om, at bemeldte Ekspeditionsapparat var et Vrøvl, og at Eders Armékorps ingenlunde var i nogen opløst Tilstand. I den Anledning afgik Oberst v. Hansen for alle Eventualiteters Skyld dog uden at tilsigte noget ubeføjet Indgreb i General Hedemanns eller Din Stilling. Derimod er den meget beregnet paa at møde Overgreb fra v. Høegh-Guldbergs, Dum- og Forsagtheden fra v. Moltkes[3] eller Eksaltation fra v. Baggesens

[1] Vaupells Pap. Krigsministeriet havde Lokale paa Amalienborg.

[2] »Armékorpsernes Forbindelsesbureau« under Oblt. Aug. Baggesen i Kolding.

[3] Generalmajor A. C. F. Moltke overtog Generalkommandoen i Jylland, da Generalløjtnant Høegh-Guldberg gik til Fyn. Harbous Udtalelser angiver sikkert Tschernings Tanker om ham og forklarer, hvorfor han ikke blev Armékorpskommandør.

Side. Henvend Dig altsaa til v. Hansen i fornødent Fald og æsk hans Afgørelse ved eventuelle Kollisionstilfælde, og vær vis paa, at ingen mere end Oberst v. Hansen ønsker at sikre Eders trufne Anordningers Følge. Minister Tscherning hilser Dig paa det venskabeligste; han har paalagt mig at sige Dig, at det altid vil være ham kært at modtage enhver Ytring af Dig, hvad enten Du vil fremsætte dem i et konfidentielt Brev til ham, eller Du vil udtale dem til mig, for at jeg kan meddele Dig hans Mening og, om behøves, hans Befaling«.

Hermed var der altsaa paa ny anvist Stabschefen en Vej til uden om Generalen at træde i Forbindelse med Ministeren[1], hvad der strider mod alle Principper for en regelmæssig Kommandoføring; der var lagt Hindringer nok i Vejen for den forinden: Der var ikke etableret nogen Overkommando, og Tjenesten bag Fronten var aldeles ikke ordnet; paa Als var der ansat en »Kommandant«, og i Nørrejylland og paa Fyn var der Generalkommandoer; men disse lokale Myndigheders Kompetence overfor Armékorpset var ikke fastslaaet; de burde kun være Etapemyndigheder, men i Virkeligheden mente de — og havde Grund dertil —, at de Tropper, der kom ind paa deres Omraade, var dem underlagte i enhver Henseende[2]. Værst af alt var dog Oberst Hansens Sendelse; den Fuldmagt, han havde faaet, gav ham Ret til at kommandere over Armékorpset, hvis han ansaa det for ønskeligt; det var ogsaa uforsvarligt at tage ham bort fra Stillingen som Chef for Intendanturen; bag Fronten havde der været bedre Anvendelse for hans faglige Dygtighed.

Kommandanten paa Als, Generalkrigskommissær H. C. Riegels, der i sin Tid havde tjent som Kaptajn i Arméen, foreviste efter Armékorpsets Ankomst til Sundeved General Hedemann sin Bestalling, i Følge hvilken det var ham og ikke Generalen, der havde Overkommandoen paa Øen.

[1] Jfr. Harbous Brev af $^{31}/_{3}$ (Side 14).

[2] Som det senere skal sés, var den Rettesnor som 31. Marts blev givet for Forholdet til Nørrejyllands Generalkommando (Side 13 f.) ikke almengyldig.

Begge Parter gjorde Indberetning til Ministeren; men Hedemann henvendte sig uden Læssøes Vidende til Kongen, der 27. April besøgte Als, og som bestemte, at Armékorpsets Kommandør skulde have Overbefalingen[1]. Riegels fik man altsaa Bugt med, men Hansen var for stærk. I Hovedkvarteret var man inderlig misfornøjet med Situationen, og da der kom Ordre til, at Hedemann skulde overtage Generalkommandoen paa Fyn, steg Misfornøjelsen yderligere og gav sig Udslag i følgende Brev fra Læssøe til Harbou dat. Sønderborg 5. Maj 1848 Kl. 12 Aften[2]:

»For Himlens Skyld gør dog, hvad Du kan for at fri os for al den Virvar. Først sætter I os Riegels til Overbefalingsmand, saa sender I os Hansen som General N. 2, saa giver I Hedemann Generalkommando paa Fyn og befaler hans hele Stab derover. Vil I, at vi skal udrette noget som helst, maa vi sandfærdig have nogenlunde frie Hænder. Den Generalkommando kan jo dog aldrig være at forstaa som lokal, saa at vi absolut skal være paa Fyn. Fyn skal holdes og dækkes, det er vist, og det er ogsaa sket, men Als er Hovedsagen. Her maa vi blive. Men som sagt, lad os frie Hænder, eller giv os vor Afsked. Saaledes[3] kan vi intet udrette andet end Forvirring og Daarlighed. Lad Hedemann i Guds Navn have Generalkommandoen over Fyn og giv bestemt Afsked til Guldberg[4] og navnlig til Wedell[5], men lad Hedemann Frihed til at opholde sig paa Fyn eller paa Als, eller hvor hans Armé kræver det. Giv ham Tilladelse til at sætte over Tropperne paa det Sted, hvor han ikke er, hvem han vil, saa kan det gaa, ellers river det ud.

Der er ingen Ting i Vejen; hav Tillid til Nationens Opofrelseskraft, og alt vil gaa vel. Lad ikke Modgang bringe os til Ængstelighed og Kontrol og Indskrænkning af Myndighed og mange Befalingsmænd og mange Raadgivere. Som sagt, lad os frie Hænder,

[1] I en uhyre lang Skrivelse til Ministeren (Indk. Sag. $^{4}/_{5}$ N. 249) gør Riegels Rede for sin kranke Skæbne.

[2] I Oberstinde Harbous Eje.

[3] Udh. i Skr.

[4] Genlt. Høegh-Guldberg var 3. Maj sat à la suite, hvad Læssøe ikke kunde vide. Paa en krænkende Maade blev den udmærkede Officer fjærnet fra Hæren.

[5] Genm. J. G. Baron Wedell-Wedellsborg havde i Begyndelsen af Felttoget ført Rytteribrigaden; i Maj blev han kommanderende General paa Fyn og beholdt denne Stilling, saa længe Krigen varede.

eller giv os vor Afsked; det vil sige: sæt os i en bestemt underordnet Stilling, eller lad os have Lov til at befale, hvor Omstændighederne byder det, og til at operere med Tropperne, som Krigens Gang fordrer det«.

Det lange, men klare Brevs korte Mening var: »Giv Hæren en Overkommando, og gør Hedemann til Overgeneral«. Men det var jo ikke Tschernings Hensigt; den 4. Maj skrev han til Oberst Hansen:

»Saa snart General Hedemann kan, saa lad ham gaa til Fyn for at overtage Generalkommandoen, som General Guldberg fratræder, for der at organisere Tropperne, især Infanteriet«.

Herefter synes Hansen altsaa at skulle kommandere over Hedemann, og den 6. Maj skrev han da ogsaa til ham, at han overtog Kommandoen paa Als, naar Generalen var rejst til Fyn. Da Læssøe gik til ham for at udbede sig en Forklaring i sin Chefs Navn, foreviste Obersten ham sin Fuldmagt, der jo gav ham uindskrænket Myndighed. Generalen sendte ham da følgende Brev[1]:

»Hr. Obersten har meddelt mig ved Skrivelse af D. D., at De provisorisk overtager Kommandoen over Als. Hr. Obersten ville erklære, om De overtager denne Kommando i Følge den Dem af Krigsministeren givne Fuldmagt til at befale i hans Navn; thi efter den Skrivelse, Hr. Obersten i Dag har modtaget fra Krigsministeriet[2], kan jeg ikke ansé Dem for berettiget til at vælge Dem selv til Befalingsmand paa Als«.

Sit Svar af s. D. slutter Hansen saaledes[3]; »at jeg aldeles henstiller til Hr. Generalen at bestemme, om Kommandoen paa Als, naar De forlader Øen, skal varetages af mig eller af Oberst Schleppegrell eller af en Tredje«. Da det af Fuldmagten tydelig nok fremgik, at Oberst Hansen var Indehaver af den højeste Myndighed, afleverede Hedemann sin Kommando over Tropperne paa Als og rejste den 7. Maj om Formiddagen til Fyn. I sin Indberetning til

[1] Indk. Sag. N. 241 Bilag 2.

[2] Af 4. Maj s. o.

[3] Indk. Sag. N. 241 Bilag 3.

Krigsministeren af s. D.[1] meddeler Hansen, at han har overtaget Kommandoen paa Als, men tilføjer han:

»Dette er ikke sket uden en vis Ømfindtlighed fra Hedemanns Side, som jeg dog tror kommer ikke fra ham selv. Hans Grunde er sandsynligvis to; den ene er den ostensible, nemlig, at der er noget stødende i, at en Del af det ham engang anbetroede Armékorps (den paa Als efterladte Styrke) vorder ham fratagen. Jeg har dertil svaret, at dette vilde være Tilfældet, hvad enten Kommandoen paa Als overtages af mig eller Schleppegrell eller Bülow, forudsat, at dette Kommando skal ansés som et selvstændigt Kommando og ikke sortere under ham, hvilket første jeg antager at være Hr. Ministerens Mening, saa som det stemmer mest med Tjenestens Tarv og hurtigere Forretningsgang. Skulde Hr. Ministeren imidlertid ville, at Als skal staa under Fyns Generalkommando, er jeg meget villig til at underkaste mig denne Bestemmelse, saa at General Hedemann i denne Hypotese ikke skal have Grund til at dolere over, at jeg overtager Kommandoen. Den anden og sande Grund er vel den, at Kaptajn Læssøe ønskede at forblive [her] under Oberst Bülow, men ikke under mig«.

At Hansen som gammel General-Krigskommissariatsmand har fundet det naturligt, at Krigsministeren skulde kommandere Hæren i Felten, kan maaske forstaas, men ikke undskyldes.

Hidtil havde Generalen og hans Stabschef været solidariske; de optraadte ogsaa i Forening i den Henvendelse, Hedemann efter sin Ankomst til Fyn rettede til Tscherning[2]:

»I Følge Hr. Krigsministerens Ordre er jeg i Aften Kl. 11 ½ ankommen hertil [Middelfart] og modtager Generalkommandoen over Fyn og Langeland mig overleveret i Morgen Formiddag af Hs. Excellence General v. Guldberg. At jeg efter en af Hr. Oberst v. Hansen forevist Bemyndigelse fra Hr. Krigsministeren har set mig nødsaget til at fratræde Kommandoen over en stor Del af det mig med fuld Myndighed anbetroede Troppekorps, har naturligvis smertet mig ikke blot for den Mistillid, der er vist mig derved, at jeg nu anden Gang midt i selve Armékorpset[3] er bleven frataget Kommandoen, men navnlig af Hensyn til det heles Interesse,

[1] Indk. Sag. N. 244.

[2] Indk. Sag. 7/5 N. 243. I Hovedsagen trykt hos N. P. Jensen. 92.

[3] Første Gang ved Ankomsten til Als.

der ikke kan andet end tabe ved spredte Kommandoer. Da jeg og min Stabschef, Kaptajn v. Læssøe, føler, at vi under saadanne Forhold ikke vil være i Stand til at virke, som vi burde, og jeg desuden ikke tydeligt kan se, hvor vidt min Udnævnelse til at forestaa Generalkommandoen i Fyn og paa Langeland ophæver min tidligere Stilling som Kommandør for Armékorpset, men det er aldeles nødvendigt, at der gøres Ende paa en Tilstand, der er lige ødelæggende for Landet og for Arméen, tror jeg, at Hr. Krigsministeren vil billige, at jeg tillader mig at gøre følgende Forslag: enten at fratage Oberst v. Hansen Kommandoen paa Als ved at kalde ham tilbage til København og tillade mig i Følge den mig engang givne Bemyndigelse at betro Kommandoen paa Als til en Mand, hvem jeg kan have Tillid til, og med hvem jeg kan operere, samt i Fremtiden sikre mig for enhver Indgriben, der kunde forstyrre mine Operationer; eller, hvis Oberst v. Hansen skal blive ved Arméen, da at tillade mig, at jeg igen indtræder som Kommandør for mit Jægerkorps — saaledes som jeg hos Hr. Krigsministeren forbeholdt mig, da jeg overtog Kommandoen over det Nørrejyske Korps — og at min Stabschef, Kaptajn v. Læssøe, efter hans derom for mig udtalte Begæring, i dette Tilfælde fratræder sin Post som Stabschef og indtræder i en til hans Forhold svarende underordnet Stilling, hvori han ser sig i Stand til at bære det paahvilende Ansvar«.

Dette Brev besvarede Ministeren 9. Maj, men inden han havde modtaget det, havde han uden Følgeskrivelse tilstillet Hedemann et anonymt Brev, hvori Generalen beskyldtes for Landsforræderi. Tscherning havde forsynet det med en Paategning, der udsagde, at to hæderlige Mænd i København vilde bevidne »Rigtigheden af det fremførte«. Det har sikkert ikke et Øjeblik været Tschernings Tanke at rette en saa taabelig Beskyldning mod Generalen; men at fremsende den med en saa taktløs og uovervejet Paategning var at tilføje ham en grov Fornærmelse. Hedemann affattede da følgende Erklæring dat. Middelfart 10. Maj 1848[1]:

»En Bekræftelse paa den Mistillid, der vises mig i den senere Tid, har jeg modtaget ved Hr. Ministerens Skrivelse af 8. d. M. Der bliver nu intet for mig tilbage end at forlange en retslig Undersøgelse af mine Forhold, idet jeg forinden paa det

[1] Hedemanns Pap. i Vaupells Pap.

bestemteste herved maa ansøge om Entledigelse fra ethvert mig hidtil betroet hæderligt Hverv[1]«.

Efter at have tilføjet, at den anonyme Brevskriver sikkert var identisk med en Frivillig, der efter Slaget ved Slesvig var deserteret med en falden Officers Ejendele, sluttede Generalen sin indignerede Protest saaledes:

»Da det vistnok maa kunne tilgives, at jeg under de stedfindende Omstændigheder føler Ulyst til ethvert Foretagende til Tjenestens Tarv, beder jeg om muligst hurtigst Resolution«[2].

Inden dette Brev var bleven afsendt, ankom Kaptajn Harbou med Ministerens Skrivelse af 9. Maj til Middelfart, og med meget Besvær lykkedes det ham at faa Generalen overtalt til at holde det tilbage. I en Ansøgning til Kongen, som i underskreven Stand ligger inde i Brevet, klager Generalen bittert over den Myndighed, Ministeren har tildelt Oberst Hansen, og endnu mere over, »at jeg i Dag af Krigsministeren er blevet mistænkt paa en saa uforskammet Maade, at jeg har indgivet mit Andragende til ham i Dag om snarest muligt at lade indlede en retslig Undersøgelse af hele mit Forhold under Krigen etc.« Tschernings meget udførlige Skrivelse lyder saaledes:[2]

»Hr. Generalens Skrivelse af 7. Maj 1848 har jeg modtaget og ser heraf med Glæde, at Hr. Generalen nu er ankommen til Fyn og dèr har overtaget Generalkommandoen tilligemed Kommandoen over den derværende Troppestyrke, der allerede er betydelig og daglig vil vorde forøget. Hr. Generalen vil finde mange uordnede Kræfter, mange Rester, mange nye Elementer; af alt dette gælder det om snart og med sikker Haand at danne et sikkert hele for snart, naar alt er behørigt ordnet og forberedt, at føre den hele Styrke frem igen imod Fjenden. Da jeg snart haaber at sende Dem til at træde ind i Deres Korps 8. Linieinfanteribataillon, 1. Reservejægerkorps samt 150 Md. til Major Wagners Bataillon[3] og 800 ret

[1] Udhævet i Skr.

[2] Udg. Sag. Nr. 147. Delvis trykt hos N. P. Jensen 93.

[3] 1. Bat. dsk. Frivillige, et af de ikke faa, ubrugelige Frikorps, der oprettedes i April 1848. Det opløstes i August s. A. Mandskabet lod sig for en stor Del hverve til Vestindien.

veløvede Rekrutter, saa vil deraf vel udkomme en Styrke (forudsat 4 Batailloner paa Als) af 17 Batailloner og 17 Eskadroner, dertil 5 Batterier og øvrige Tropper af forskellig Art, tilsammen 17000 Md. De vil heraf se, at Deres Styrke ikke er formindsket, saa meget mere som De til enhver Kooperation har Als til Raadighed, der jo maa betragtes som en Division af Arméen, der ved dens Detachering vel har vundet en vis Selvstændighed, men dog stedse hører under det Nørrejyske Armékorps[1]. Jeg har allerede i en tidligere Skrivelse fremhævet Nødvendigheden af at organisere Korpset i tvende Divisioner maaske desuden en Kavallerireserve. Da Kavalleriet i det forløbne Felttog ikke har været heldigt, saa maa jeg opfordre Hr. Generalen til at ytre Dem over en passende Omordning af dets Befalingsvæsen; maaske kunde General Wedell blive paa rede Haand til at overtage Generalkommandoen over Fyn, saa snart Hr. Generalen forlader samme. Skulde Hr. Generalen ønske at anvende Hr. General v. Krogh til at kommandere en Division, saa er han paa rede Haand; men Hr. Generalen kender, hvilke de Vanskeligheder er, som Slægtskab medfører[2]. Dog dette er jo kun en Meningssag; thi i Virkeligheden er Manden nok at lide paa. Af Elementer til at danne en Stab af for hver af de forskellige Afdelinger tror jeg, De maa finde nok til Stede. Om alt dette venter jeg Hr. Generalens Meddelelse for at give Understøttelse og nærmere Bestemmelse.

Jeg kommer nu til Besvarelsen af den sidste Del af Deres Skrivelse, Hr. General, hvilken unægtelig er mig mindre behagelig at besvare, end den første har været; jeg vil haabe, at De allerede, inden De læser dette, maa have følt, at jeg ikke har fortjent at behandles saaledes, som De heri behandler mig[3], lige saa lidt som Deres Land bør lide under personlig Misfornøjelse i et Øjeblik, da De og Deres Stabschef har købt noget af den Erfaring, som vi alle savner. Fordi jeg, der i et ikke ringe Maal maa bære Ansvaret for Deres Handlinger, i et Øjeblik, hvor jeg, ladet uden blot nogenlunde fuldstændig Efterretning om de mærkelige Tildragelser i Flensborg, overvældet af alle Arter foruroligende Efterretninger gennem Private, fra Kongens Omgivelser, af Efterretningerne i Tidenderne, af Uvished hos selve Regeringspersonalet, af Klage over Overfald og Forræderi, fordi jeg i et saadant Øje-

[1] Udhævet af Forf.

[2] Som saa mange andre Officerer af den danske Hær havde General K. nære Slægtninge blandt Slesvig-Holstenerne.

[3] Læsningen af det tilsendte anonyme Brev (Side 23) kunde dog vel næppe stemme Hedemann velvilligere.

blik, hvor jeg ikke kunde rejse selv, sender den Mand, der staar mig nærmest, og som i dette som i mange andre Tilfælde har vist sig som en af vore kyndigste og besindigste Officerer, for som Kommissær at optræde paa mine Vegne, jævne de opstaaede Konflikter, bringe hver Person og Ting igen i Ligevægt, tjene som Vidne for Dem imod de mange, som anklagede, imod den Anklage, som laa i det ulykkelige Ord: Overfald, der var indflydt i en Beretning, der udgaves for at komme fra Hovedkvarteret, derfor griber De til det yderste Middel imod mig, foreslaar mig Deres og Deres Stabschefs Fratræden fra Kommandoen over Hæren, om jeg ikke opfylder visse Betingelser. Er det smukt, er det velbetænkt? Fordi Oberst Hansen personlig mishager Dem, Hr. General, eller maaske en Del af Officererne i Hæren, derfor skal han bort, eller De vil bort, og det i et Øjeblik, hvor jeg samler til Dem og organiserer for Dem en langt større Kommando, hvor jeg gentagne Gange opfordrer Dem til at paapege de Officerer, som bør befordres for at udfylde de tomme Pladser. Oberst Hansens Nærværelse er endnu ikke unødvendig paa Als for at udjævne Følgerne af de opstaaede Konflikter. Kammerherre Riegels har været haardt behandlet; skønt jeg ikke har til Hensigt at give ham nogen Oprejsning, saa ønsker jeg dog at bringe hans Sind i Ro; thi han er heller ikke uden Fortjeneste i vor nationale Sag. Da Hr. Generalen betraadte Als, fandt De Kammerherre Riegels som Kommandant; denne Post kunde gerne have bestaaet ved Siden af Hr. Generalens Armékommando; dette Forhold er intet nyt, en Kommandants Betydning er noksom bekendt. Da jeg imidlertid frygtede Sammenstød, saa skrev jeg, saa snart jeg efter Begivenhederne ved Slesvig forudsaa Retiraden til Als, til Riegels for at modificere hans Fuldmagt[1]; mit Brev kom ikke tidsnok til at forhindre Hr. Generalen fra at gøre et Skridt, hvorover jeg maaske med Føje kunde klage, nemlig at søge Deres Strid med Riegels afgjort ved Kongens personlige og direkte Mellemkomst; men føler De ikke, Hr. General, hvor umuligt det vilde være at

[1] Udg. Sag. $^{27}/_{4}$ 48 N. 90. Efter Befaling Harbou. Skr. er noget uklar: ». . . . Deres Kommandantskab over Sundevitt, Holnis og Glücksborg er ingenlunde ansét som endt; hvorvidt saadant faktisk er Tilfældet, maa vi lade staa ved sit, men retsligen forbliver De i hin Stilling saavel som i Deres Kommandantskab paa Als; kun er det naturligvis en Selvfølge, at General v. Hedemann stedse er Højstkommanderende som Militærbefalingsmand, hvor De og han træffer sammen, og har De i Alt, Militæroperationerne vedkommende, da at holde Dem hans Anvisninger efterrettelige«.

røgte mit Kald, om jeg daglig maatte se, at man søgte Afgørelsen af Konflikter hos Monarken? Tror De, Hr. General, at Deres Stilling det hele Felttog igennem vilde have været mulig, om jeg ikke havde staaet imellem og værget mod de utallige personlige Afgørelser, hvilke ellers efter fordums Vis vilde være komne i Vejen for Deres Bestemmelser? Jeg tror forvist, at naar De overvejer alt dette, saa har jeg givet det Eksempel, De med Ære kan følge. Da jeg fik Kongens Afgørelse at vide, saa tog jeg imod den som en Kendsgerning, der ikke mere lod sig ændre, trøstede Riegels i hans Kummer, skrev privat til v. Schmidten[1] for at stemme ham til Ro og Besindighed, og til Hansen for at jævne alle Forholdene paa den Basis, hvorpaa de af Omstændighederne var bragte. De Underhandlinger, som dengang begyndte at skinne igennem Sveriges Forhold angaaende, det Wedellske Korps' udmattede og hjælpeløse Tilstand[2], den større Lethed for i Fyn at samle større Troppemasser for mere skjult at ordne dem og indskibe dem til Frembrud, bragte mig til at vælge Fyn til Reorganisationsplads for Arméen[3], der, førend den brød frem igen, burde bringes paa ca. 20 000 Md; den Erfaring, som De i Forbindelse med Deres Stabschef havde vundet, opfordrede mig til ikke at lade Dem fordybe Dem i Forsvaret af Fæstningen Als; Savnet af Stabsofficerer, Ønsket om at faa en høj Officer mer[4] prøvet imod Fjenden og om at bringe Forviklingerne paa Als til en rolig Afgørelse, lod mig vælge Hansen til Kommissær og eventualiter til Kommandant med Forpligtelsen til hjælpsom Medvirkning efter Deres Ordre. Har De da Ret heri at se en Krænkelse, eller meget mere havde De ikke Grund til heri at se Ønsket om at bruge Deres Kræfter paa bedste Maade i Statens Tjeneste, og sikre Dem mod de Angreb, som jeg kun kan møde ved at sige, at jeg har ladet undersøge og med Hansens Skrivelser i Haanden, sige, at jeg har befundet alt vel? Hansens maadeholdne,

[1] Overkrigskommissær, 2den Fuldmægtig i Generalstabens Bureau, blev ved Krigens Begyndelse, kun 33 Aar gammel, Korpsintendant ved Nørrejyske Armékorps. Han blev senere en ansét Forplejningsmand, men var dengang ganske uerfaren, og, da han tillige var Bureaukrat, røg han naturligvis sammen med Læssøe.

[2] Som omtalt (S. 13) var General Baron W. Fører for Rytteriet, der efter Slaget ved Slesvig gik til Jylland; denne Vaabenart havde vanskeligere ved at blive krigsdygtig end de andre.

[3] Under $^{26}/_{4}$ havde Læssøe skrevet til Tscherning, at Hovedstyrken burde være paa Fyn; paa Als var 4000 Md. nok (Indg. Sager N. 173).

[4] D. v. s.: Endnu en høj Officer til.

alvorlige Breve er virkelig hæderlige og beroligende Vidnesbyrd, hvormed jeg alt har afvæbnet mere end én Snakker«[1].

I Følelsen af, at denne Udvikling trængte til en nærmere Forklaring, skrev Ministeren den 14. Maj til General Hedemann [2]:

»Jeg vedlægger herved Udskrift af alle de Breve saa vel til Hr. Generalen som til Oberst Hansen denne Sag vedrørende. Ved nærmere at tage dem i Overvejelse vil Hr. Generalen se, at De ej tilfulde har opfattet det Forhold, hvori Kommandanten paa Als [ikke mere Riegels men Hansen] staar til Nørrejyske Armékorps, idet De har for meget oversét den Selvstændighed som jeg gentagne Gange har ansét det nødvendigt at tillægge et saa afsondret Kommando, der ved Forbindelsesliniernes Indretning hyppig endogsaa staar i nærmere Forbindelse med Centralbestyrelsen end med Armékommandoen paa Fyn«.

Efter at have gentaget den Selvfølgelighed, at det er nødvendigt, at Troppeafdelinger, der optræder i større Afstand fra Hærens Hovedstyrke, besidder en vis Selvstændighed, tilføjer Ministeren disse gaadefulde Ord:

»Anvendes disse almindelige Betragtninger paa de foreliggende Tilfælde, da er det Tropperne paa Als ganske uvedkommende, i hvilket Forhold de staar til det Nørrejyske Armékorps, da de ej som Tropper staar i noget som helst Forhold dertil; det er nok, at Oberst Hansen ved, at han med Hensyn til strategiske Foretagender og m. H. t. den Hjælp, han i paakommende Tiltilfælde har nødig, staar under og henhører til det Nørrejyske Armékorps«.

Herefter vilde det nærmest være til Skade, om Oberst Hansen skulde sende alle Sager gennem Nørrejyske Armékorps; det var tilstrækkeligt, at han holdt Generalen nøje underrettet om Forholdene paa Als og i Slesvig, og at denne til Gengæld meddelte Obersten, hvad der foregik paa Fyn, og hvad han havde erfaret om Tilstanden hos Fjenden. »Man vil da snart erfare, at Subordinationen i ingen Henseende derved lider, medens dog enhver Stræben finder en friere Udvikling . . . . .«.

[1] Resten af Skr., der vedrører v. Schmidten, meddeles ikke her.

[2] Udg. Sag. B. N. 166.

Samme Dag blev der tilstillet Oberst Hansen en krigsministeriel Skrivelse af lignende Indhold [1]; det paalagdes ham, at »udføre Krigsforetagender, bestemte til at støtte eller til at medvirke til de af Arméens Krigsoperationer, der foretages af Generalkommandoen«; det var ham overladt selv at vælge Midlerne til Udførelsen, »hvorom dog Generalen har en opfordrende eller raadgivende Mening, til hvilken Obersten vil vide at tage Hensyn alt under sin Ansvarlighed«. Ved Siden heraf fremgaar det af Oberstens selvstændige Stilling, at han af egen Drift kan udføre saadanne Krigsforetagender, som han ansér nødvendige til at udføre sit Hovedhverv: Als' Forsvar [2]. Altsaa sorterede Hedemann og Hansen begge direkte under Ministeren, til hvem begge havde Referat; kun i visse Tilfælde havde Generalen Lov til at kommandere over Obersten. Forholdet mellem dem var nærmest en Art Alliance, men Traktaten var temmelig uklar, og den var tilmed paaoktroyeret dem.

Helt tilfreds med at tjene under Hedemann var Læssøe alligevel ikke, hvad der tydelig nok fremgaar af en Udtalelse af Oberst Hansen i et Brev til Tscherning af 4. Maj [3]:

»Hvad Arméens Overkommando angaar, da er den, som bekendt, i Læssøes Hænder; jeg ved ikke at nævne nogen bedre ... L. har nu faaet den besynderlige Idé at ville forblive her tilbage og lade Hedemann gaa til Fyn med Steinmann som Stabschef. Mig synes, at Hedemann og Læssøe hører sammen .....«

I en senere Indberetning [4] udtalte Hansen, at Stabschefen ikke havde Lyst til at gøre Tjeneste i Fynske Generalkommandos Stab, men hellere vilde blive paa Als, forudsat da at Oberst Bülow blev Højstkommanderende dèr. »Jeg ansér det som sandsynligt, at han har stor Utilbøjelighed til at tjene under mig.« Efter Modtagelsen af disse Udtalelser skrev Tscherning den 10. Maj et Brev til

[1] Udg. Sag. N. 167.

[2] Udtrykkene er tagne fra Skrivelsen til Generalen.

[3] Indk. Sag. $^{4}/_{5}$ N. 233.

[4] Indk. Sag. $^{7}/_{5}$ N. 242.

Læssøe [1] og afsendte det med Laurids Skau, der ansaas for egnet til at hjælpe ved Ordningen af Efterretningsvæsnet; heri hedder det bl. a.:

»Det har gjort mig ondt, at De har tænkt paa at skille Dem fra Hedemann, med hvem jeg troede, De var groet sammen til en Enhed, og om hvem De ved saa godt som jeg, at han uden Dem taber sin Betydning. Det skulde glæde mig, at kunne sætte Dem selv i Spidsen for Hæren for at undgaa denne Dublering af Personer, men Tiden er næppe kommen«.

Den 14. sendte Ministeren Læssøe et Privatbrev [2], hvori han bl. a. meddelte, at Harbou Dagen forud var kommen tilbage fra Sverig. Han beklagede, at Svenskerne vilde støde til de Danske paa Fyn, medens han helst vilde udskibe dem, hvor de skulde bruges. Han bad nu Læssøe udtale sin Mening om »de nærmest forestaaende Operationer, navnlig m. H. t. det Sted, hvor den svensk-norske Hjælp skal anvendes«. Brevet ender med en Lovprisning af Oberst Hansen og med en Udtalelse om, at General Krogh gerne vil føre en Division under Hedemann; »dog vil jeg ikke paatvinge Dem denne Mand«.

Læssøes Svar er dateret Odense den 17. Maj [3]. Hans udførlige Udtalelser om Operationerne skal ikke gengives her; det hele blev jo kun et Tankeeksperiment. Uopfordret udtaler Læssøe dernæst sin Mening om Overkommandoen ved den kombinerede Hær; han ivrer stærkt mod Tschernings Yndlingstanke, at indkalde en fremmed Hærfører, men tror ikke »at vi selv kan paatage os Overkommandoen, skønt dette i vort eget Land var det mest passende; derimod forekommer det mig, at Svenskerne burde bevæges til at overtage den, saa snart Operationerne begynder«. Overgeneralen

[1] Vaupells Pap.

[2] Vaupells Pap.

[3] I Vaupells Pap. findes en dateret og underskrevet Afskrift af Brevet; Originalen ligger i Tschernings Privatarkiv i R. Ark. Selv har han i Efterl. Pap. II. 320 f givet et længere Uddrag deraf. Et Uddrag er trykt hos N. P. Jensen 101 f.

skal have opgivet Maalet og de Kræfter, han kan raade over, men maa ikke generes ved specielle Forholdsregler under Felttogets Gang og endnu mindre ved paabudne Detacheringer og halvselvstændige Korps. »Jeg tror, at en Overgeneral bør have en stor Myndighed, og at han maa afsættes, saa snart man ikke længere tør betro ham den. Naar Felttoget er begyndt, vil det ikke uden Fare kunne ledes fra andre Steder end Arméens Hovedkvarter«. Han finder, at det danske Kontingent bør inddeles i 2 Divisioner direkte under Overgeneralen, og udtaler sig nu om, hvem han mener bør kommandere dem:

»General Krogh, som Hr. Ministeren flere Gange har omtalt, kender jeg som en talentfuld Mand uden Kundskaber og med en Del Letsind. Jeg tvivler ingenlunde paa, at han er den bedste, som vi har, naar han kan finde en Garant. Oberst Hansen, tror jeg er daadløs, lunefuld, skjult; han vil ikke ved sin Personlighed virke paa Tropperne som Krogh til Gavn, men til Skade; der vil næppe nogen Sinde blive Enighed i Længden, hvor han er i Nærheden. Jeg vilde ansé det for en sørgelig Sag, om han skulde faa den ene Division. General Hedemann har nu engang haft en Overkommando; jeg tror, at han selv, om ikke straks saa lidt efter lidt, vilde være overmaade glad, naar han blev kommanderende General f. Eks. i Fyn, hvor han nu er, med en dygtig administrativ Generalstabsofficer ved Staben. Oberst Bülow er tapper, besindig, fordringsløs, har en Personlighed, der tiltaler og i tilstrækkelig Grad imponerer Soldaten; han har vel ikke mange Kundskaber eller et vidt Blik, men dog tror jeg, det vil være et Held, naar han faar den ene Division. Oberst Schleppegrell er vist i flere Henseender en dygtig Mand, men det synes ikke, at han under Felttoget har givet Grund til at antage, at han bør gaa videre end til Brigaden; hverken ved Bov eller ved Slesvig har han fundet Lejlighed til at gøre sig særlig bemærket. General Wedell vil næppe mere følge Arméen. Det forekommer mig at være af særegen Vigtighed, at Depoterne faar en kraftig Organisation, naar Arméen atter gaar frem ... Rekrutuddannelse og Depotbestyrelse kan jo staa i nøjeste Forening. Det er stor Skade, at den nuværende Indretning, hvorefter Tropperne paa Als ikke længere staar i noget som helst Forhold til det Nørrejyske Korps, saa meget besværliggør Reorganisationen og navnlig en solid og varig Brigadeindretning. Den hele Reorganisation er nu, i det

mindste i Udførelsen, lastet over paa den ene Armédivision, hvis Stab kommer lige fra Felten uden noget solidt Kendskab til, hvad der skete hjemme, medens den var i Færd med at slaas, og uden nogen som helst Aflevering fra den Stab, der blev afløst. Saadant bør vistnok forebygges for Fremtiden; naar Brigaderne faar Fasthed; naar hver Brigade efterlader sit Depot med behørige Kræfter til Rekrutuddannelse og Depotbestyrelse; naar en dygtig administrativ Generalkommando tager samtlige Depoter under sin Opsigt, saa vil man, tror jeg, faa Haab om at finde Orden bag sig, hvis Arméen atter engang skulde nødes til Retræte, og, naar det gaar fremad, kunne stole paa en stadig Tilgang. Men General Hedemann har ikke tilstrækkelig Myndighed til at udføre dette, og den vil vanskelig kunne gengives ham. Skulde det ikke være rigtigst, at Krigsministeriet under de nuværende Forhold etablerede en administrativ Autoritet ved Siden af Generalkommandoen eller i alle Fald under den, og at Remontekommissionen, Depotvæsen og Skoler hørte under denne Autoritet, ligesom alle Tropperne i Arméen derfra maatte forsynes? Autoriteterne i København kan langtfra ikke udrette for Tropperne hvad der kan gøres i Odense. Skulde ikke netop Oberst Hansen have været Manden her? ..... Jeg ønsker, at Hr. Krigsministeren vilde anse dette Brev som alene stilet til Dem selv«.

Det var den mangelfulde Ordning af Tjenesten bag Fronten, der pinte Læssøe, som ved krigshistoriske Studier havde erhvervet en Del teoretisk Kendskab til Troppeføring, men som ikke kendte stort mere til Hæradministration under Feltforhold end Tscherning selv; hans Ven Harbou belærer ham senere om hans Mangler i saa Henseende[1]. Men, selv om han havde været inde i denne Gren af Krigskunsten, vilde hans fysiske Kræfter ikke have slaaet til. I et Brev af 18. Maj til Harbou[2] hedder det:

»I har saa omtrent kastet os den hele Armés Organisation, Udrustning og Forplejning o. s. v. o. s. v. paa Halsen; I har taget et Hovedkvarter fra Felten og sendt over i en Generalkommando, som i Forvejen var betroet i blandt andre til Oberst Guldberg[3],

[1] Side 42.

[2] I Oberstinde Harbous Eje.

[3] Julius Høegh-Guldberg, Broder til Generalen, f. $^1/_4$ 1779, d. $^{30}/_{11}$ 1861, var allerede i 1823 udtraadt af Hæren og fik 3 Aar efter Obersts Karakter. I Marts 1848 blev han taget til Tjeneste og skulde virke for en Folkevæbning paa Fyn.

der ikke har haft Anelse om Betydningen af sin Rolle som Stabschef, i en Generalkommando, der var en komplet Rumpelkasse, hvor Randers, Fredericia og tilsidst Kbhvns Arsenaler og Depoter paa den lysteligste Maade var øst paa Maa og Faa, i en Generalkommando, hvor vi ved Ekspeditioner maa finde og opdage indtil hele Batailloner og Skibsladninger, og saa siger I: Værsgod! Organisér! Vi tvivler ikke paa, det bliver gjort med stor Iver. Mange Tak! Med stor Iver! ja Iveren kan saamænd være stor nok, men Kræfterne har deres Grænser. Saa har I med saare liden Skaansel kastet os fra, hvad vi kunde overkomme, og hvad vi uden Praleri havde vist vi duede til, og givet det i Vold til en Kollegiemand, der efter al Billighed og Rimelighed burde have redet Sammensuriet bag Arméen, hvori denne ikke havde mindste Skyld, og, som Gud maa vide hvorfor, ikke har faaet Posten paa Fyn. I alt Alvor! Lidt mere i samme Stil, og I nøder os til en Falliterklæring, om vi saa var i Besiddelse af Engles Taalmodighed og Opofrelsesevne og af en Guddoms Kræfter. Skaden er ikke stor, siger Du maaske; nuvel! saa let os Byrden fra Skuldrene, vi er sandelig ikke de, der tror at have bedst Evne til at bære den. Betænk, at I har taget de bedste Kræfter fra os, der er blevne paa Als; at vi skal organisere den hele Reserve med de Midler, vi kan finde i den ene Brigade, der er kommet herover. Betænk en Smule, hvad I kaster os paa Halsen, naar I vil have, at vi skal initiere General Wedell[1] i vore Forretninger, i det Øjeblik han er fnysende vred over at maatte afgive sit Kommando til en anden. Betænk, hvad Arméen siger, naar Bataillonskommandørposten, som tapre Officerer, der har fægtet, fortjente, gives til en Meklenborger, der har privatiseret i mange Aar[2]. Det gør ikke godt. I klager over, at vi ikke sender Eder Lister og Djævelskaber. Tror I, at man i et Øjeblik organiserer saa meget som et helt Krigsministerium og Kollegium? Hvorfor udnævner I ikke uden videre nogle af de Officerer, som efter Rapporterne utvivlsomt fortjener det? Men det maa være nok! Tiden er ikke en Evighed i 24 Timer. Tilsidst! en lille Smule Billighed; ellers kommer vi til at tro, at I vil os paa Halsen; det behøves ikke. Vi er rede til alt. Et Ord, og vi generer ikke; et Ord, og vi gør, hvad vi kan, men ikke Umuligheder«.

Det, man trængte til, var en dygtig Generalkvartermester eller, som man nu vilde sige, en Generaldirektør for Etape-

[1] Jfr. S. 20 Note 5.

[2] Major Suckow; jfr. S. 44.

væsnet, og hertil var næppe nogen bedre skikket end Oberst Hansen; men han attraaede, forstaaeligt nok, krigerske Laurbær. I Følge hele sin Fordannelse vilde General Hedemann ikke kunne gøre Fyldest i denne Stilling; Læssøe har vel nærmest tænkt sig ham som Leder af det lokale Forsvar paa Fyn; men han udtrykker sig ikke klart.

Ovenciterede Brev af 17. Maj er affattet som Svar paa Ministerens Skrivelse af 14. s. M. Efter Modtagelsen af Tschernings Henvendelse af 10. Maj[1] har Læssøe desuden udfærdiget en Koncept, som aldrig er blevet renskrevet end mindre afsendt[2]. Den skildrer med levende Farver Forholdene efter Slaget ved Slesvig, fortæller om Sammenstødet med Riegels, beklager Hedemanns direkte Henvendelse til Kongen og kritiserer skarpt Hansens Optræden, som Ministeren jo paa en Maade forud havde billiget ved at give ham en saa udstrakt Myndighed. I Slutningen af Brevet udtaler han sin Mening om General Hedemann:

»Endeligen det kan gaa under visse Forhold at have en General, som for en stor Del er en Skygge; men det hævner sig svarligt under andre Forhold, og ingen er Herre over, naar disse kan indtræde. De ser, Hr. Krigsminister, at jeg taler saa aabenhjærtigt, som jeg maaske ikke burde tale, og De vil derfor tillade mig at tilføje, at jeg ikke er opblæst og uerfaren nok til at tænke paa selv at træde i min Generals Sted; den der modtager saadan en Ophøjelse, førend Stordaad har berettiget ham dertil, han er efter min Mening en Daare. Til Ministerbordet kan man stige op fra Præsteboligen eller fra Advokatbænken, det er en politisk Ophøjelse, som Alverden indrømmer Dygtigheden; men Kommandostaven skal kun den vove at røre, som enten har Daad eller Stilling at beraabe sig paa. De ville tilgive, at jeg besvarer Deres

[1] Side 29 f.

[2] Koncepten, der mangler Datum og Underskrift, er skreven med Læssøes Haand og ligger i Vaupells Papirer; den indeholder adskillige Udtalelser, der genfindes i Brevet af 17. Maj, og andre, der refererer sig til Ministerens Ytringer i hans Skrivelse af 10. s. M. Den er delvis aftrykt hos N. P. Jensen 97 f. Den er ikke kommet Tscherning i Hænde, hvilket turde fremgaa af, at en Del af dens Indhold gaar igen i Skrivelsen af 17. Maj, og af at Ministeren i sine Optegnelser kun omtaler og refererer sidst nævnte.

Ytring i sidste Brev som Alvor, ikke som Spøg[1]. Jeg har ingen overdreven Tillid til mig selv og ved meget vel, hvor meget mine Kræfter formaar; det er muligt, at jeg i Tiden kan due højere oppe; men nu vil jeg helst have en lav og sikker Stilling. Det er min Tro, at det ikke er til Gavn for mit Land at have General Hedemann i Spidsen for sin Armé, naar de nye og større Forhold indtræder«.

De Udtalelser om General Krogh og Obersterne Bülow og Hansen, hvormed Koncepten slutter, er omtrent de samme, som findes i Skrivelsen af 17. Maj; kun bruges der endnu skarpere Udtryk om sidst nævnte. Skønt Skrivelsen aldrig kom afsted, har den dog ikke ringe psykologisk Interesse.

Foreløbig blev Hedemanns Stilling urokket; den 24. Maj fik han Generalmajorsanciennitet fra 23. April at regne, og s. D. blev Obersterne Hansen, Bülow og Schleppegrell Generalmajorer; der havde fundet flere Afskedigelser Sted i Generalsklassen. Læssøe blev udnævnt til Major, skønt han i Breve baade til Ministeren og Harbou havde frabedt sig at blive dekoreret eller trukket frem[2]. Trods alle Rivninger og Gnidninger blev der baade i Krigsministeriet og i Fynske Generalkommando udført et stort og godt Arbejde. Den 13. Maj var der 11 Batailloner paa Fyn; de var ikke alle lige gode; det kneb med Reserven, og de frivillige Korps var temmelig umulige[3]. Trods alt mente Korpskommandoen dog, at man turde vove et Fremstød fra Als, og den 22. Maj billigede Krigsministeren Planen, idet han dog gjorde opmærksom paa, at der ikke kunde regnes paa Bistand fra svensk Side; den 28. Maj forekom ham heldigt valgt; det var Aarsdagen for Stænderforfatningens Indstiftelse[4]. Meningen var ved et Flankestød at bringe Preusserne, der rykkede op i Jylland,

[1] Ytringen om, at Ministeren gerne saa Læssøe i Spidsen for Hæren.

[2] Vaupell 58; Læssøe til Harbou $^{29}/_{4}$ Kl. 12 Aften. (I Oberstinde Harbous Eje.)

[3] Indk. Sag. $^{18}/_{5}$ N. 274. Rapport, underskrevet af Læssøe »under Generalens Fraværelse. Efter Befaling« (sic!).

[4] Kopib. a 46 N. 4344 og 4345. Disse to Breve er fejlagtig indførte under $^{23}/_{5}$.

til at gaa tilbage. Angrebsstyrken: 17 Bataillioner, 1 Eskadron og 3 Batterier, inddeltes i 2 Divisioner under Generalmajorerne Hansen og Schleppegrell. Til førstnævnte sendte Ministeren den 22. Maj en halv privat Skrivelse, hvori han udtalte, at Ordren til at adlyde Hedemann »er ikke blot en overflødig Ministerialordre, men en venskabelig Anmodning«[1]. Dagen efter bad han Læssøe »sætte enhver personlig Uvilje til Side og intet at gøre for den formelle Side af Sagen. De selv og Deres General kommer nu i et bestemt og direkte Kommandoforhold til Oberst Hansen, en meget vigtig Begivenhed«[2]. Harbou formanede ham i følgende drastiske Vendinger: »Lad nu bare sé, at Du ikke tilbageviser nogen kordial Imødekommen Du Skræk! Ellers skal Djævlen gale i Dig«. Den 25. Maj tilsendte Ministeren Hedemann en Instruks[3], hvori det bl. a. hedder:

»Alle Tropper, der staar under Dem, og hvem De kan tilstille Befalinger, hvis Virksomhed ikke kunde svækkes af Omstændigheder, medførte af den til deres Oversendelse fornødne Tid, skal naturligvis ubetinget efterleve Deres Ordre ... Over alt, hvor De er til Stede, handler og befaler De som eneste Højstbefalende, og ethvert Kommando, De afsender, medgiver De Deres Instruktion, den enhver Dem underordnet Vedkommende skal vise pligtmæssig Lydighed«.

Hedemann blev altsaa ikke Hærens Overgeneral, kun Armékorpschef, og dette fremgaar med stor Tydelighed af følgende Passus i Instruksen:

»Generalkommandoen i Nørrejylland forbliver i usvækket Myndighed. De har desaarsag, naar De betræder Nørrejyllands Gebet, at anmelde Deres Ankomst for samme, og, i hvor vel De forbliver selvstændig Armékorpschef, saa skal De dog muligst følge Generalkommandoens Anvisninger ... Ligeledes skal Generalkommandoen yde Dem al mulig tjenstlig og kordial Bistand«.

Det var Historien med Riegels om igen! Hvis Hedemann med sit Korps kom til Jylland, skulde han underlægges

[1] Kopib. a 46 N. 4345.

[2] Vaupells Pap.

[3] Kopibog a 46 N. 4515.

General Moltke, hvem man jo netop ikke havde villet give Kommandoen over Armékorpset. Og der var virkelig Fare for, at Fremstødet fra Als blev opgivet; Tscherning havde faaet Betænkeligheder; den 25. Maj skrev han til Hedemann[1], at den engelske Gesandt havde meddelt, at General Wrangel havde faaet Ordre til at rømme Jylland, og næste Dag sendte han General Hansen følgende Meddelelse[2]: »Den af General Hedemann i Skrivelse af 23. Maj omtalte Ekspedition af Tropperne fra Fyn og Als vil nu ikke komme til at finde Sted, da i Følge diplomatiske Forhandlinger de preussiske Tropper pludselig har forladt Nørrejylland«. Samme Dag havde han sendt Hedemann[3] en højst besynderlig Opfordring til at gøre »en lille Visit i Kiel og Eckernförde«, hvis han ikke fandt sig »foranlediget til at foretage den paatænkte Sundevedstur«.

Den 26. Maj mellem 4 og 5 E. M. modtog Krigsministeriet fra Generalkommandoen paa Fyn og fra Kommandantskabet i Fredericia Indberetning om, at Preusserne havde rømmet Fæstningen, og Tscherning afsendte straks Harbou med Ordre til Hedemann om at standse al Indskibning til Als og indrette alt til Overgang til Jylland mellem Fredericia og Snoghøj; men Ordren kom for sent. Den 27. tidligt om Morgenen afsendte Kaptajnen den pr. optisk Telegraf fra Korsør til Nyborg, men, da Depechen Kl. 7 Aften naaede Faaborg, var alle Tropper afsejlede, og Hovedkvarteret i Gang med at indskibe sig. Den 28. Kl. 4 Morgen naaede Harbou Als og ilede til Sønderborg, hvor han overleverede Krigsministerens Ordre til Læssøe. Da denne og hans Chef hævdede, at det var nødvendigt at have en Forpoststilling i Sundeved for at sikre Als mod den betydelige fjendtlige Styrke, der stod mellem Haderslev og Flensborg, indrømmede Kaptajnen, at dette var rigtigt, men fastholdt i Ministerens Navn, at Tropperne ikke maatte gaa videre, naar denne Stilling var indtaget;

[1] Kopib. a 46 N. 4513.
[2] Kopib. a 46 N. 4536 Pkt. 5.
[3] Kopib. a 46 N. 4517.

selv om Generalen kunde opnaa en nok saa stor taktisk Fordel, vilde han ved at overskride denne Linie paadrage sig et meget tungt Ansvar[1]. Om alt dette havde Tscherning selvfølgelig ingen Anelse. Den 29. Maj[2] takkede han Fynske Generalkommando (Wedell-Wedellsborg) for det dygtige Arbejde ved Indskibningen, men beklagede, at »det egentlige Øjemed med denne Bevægelse har maattet opgives«.

Efter den heldige Kamp den 28. Maj udtalte Tscherning sin Glæde over, at »den foretagne Rekognoscering er lykkedes saa vel«, og efter den derpaa følgende Affære den 5. Juni udtalte han i stærke Udtryk sin Beundring for Troppernes gode Forhold[3]. I den nærmest følgende Tid er der ingen Konflikter mellem Ministeren og Nørrejyske Armékorps; Tonen i Tschernings Breve til Hedemann er nærmest kordial; han er vel ikke enig med ham i alt, men lader dog i Reglen Hovedkvarteret faa sin Vilje. Da det var gaaet galt i Nordslesvig, hvor Oberst Juel, opskræmmet af et natligt Overfald paa hans Forposter den 7. Juni, var gaaet tilbage til Kolding med det saakaldte højre Flankekorps, havde Ministeren helst set, at General Hedemann og Læssøe straks var gaaet derover[4], men han gjorde dog ingen Indvendinger, da Hvervet blev tildelt General Bülow, som overtog Kommandoen og den 11. Juni stod ved Haderslev. Han blev imidlertid meget glad, da Hedemann bestemte sig til at gaa til Sønderjylland: »Deres Resolution at afgaa med 4 Batailloner og Garden til Haderslev var mig i højeste Grad behagelig at erfare[5]«. Den 13. Juni landede Hedemann

[1] Nogle Erindringer og Betragtninger etc. af Joh. Harbou. Kbh. 1870. S. 27 f.

[2] Kopib. a 46 N. 4608.

[3] Kopib. a 46 $^{31}/_{5}$ N. 4653, $^{7}/_{6}$ N. 4933. Den 30. Maj Kl. $11^{1}/_{2}$ F. M. afsendte Tscherning til Hedemann et ubehageligt Brev, hvori han gav ham en Næse, fordi han ingen Rapport havde sendt fra 28. Maj; 6 Timer efter kvitterede han for Modtagelsen af Rapporten, der var dateret 28. Maj Kl. 11 E. M. (Kopib. a 46 $^{30}/_{6}$ N. 4649 og 4650).

[4] Kopib. a 46 $^{9}/_{6}$ N. 5044, $^{10}/_{6}$ 5045, $^{11}/_{6}$ 5076.

[5] Kopib. a 46 $^{13}/_{6}$ N. 5161.

ved Hejlsminde, og Kl. 11 om Aftenen kom han til Christiansfeld[1]. Skønt der efter Haanden blev samlet en temmelig anselig Styrke i Nordslesvig, maatte Nørrejyske Armékorps ikke foretage noget offensivt Skridt mod den kombinerede tyske Hær, der stod ved Bov; heller ikke maatte det, da General Wrangel efter at have faaet Forstærkninger rykkede Nord paa, møde ham i Nordslesvig; den 20. Juni gik Hedemanns Korps efter Ordre tilbage over den jyske Grænse, som Wrangel ikke vilde passere, og nu herskede der i længere Tid faktisk Vaabenhvile, medens der i Malmø forhandledes om en Vaabenstilstand. Tilbagegangen og den tvungne Uvirksomhed satte ondt Blod endogsaa hos Læssøe, der i Begyndelsen af Juli udøste sit Hjerte for Harbou[2]. Efter i en Indledning at have udtalt sig for Ønskeligheden af at slette Skellet mellem Riddere og Dannebrogsmænd ved at lade alle begynde med Sølvkorset, fortsætter han:

»Pas over Hovedet lidt paa Arméens Stemning, og forbered Tingene paa de rimelige Forandringer. Endnu bestaar alle Elementer til i givet Øjeblik at gribe til og fornye det gamle Regimente. Artillerichef, Ingeniørchef, Generalstabschef, Kollegieherrer, Generaladjutant, de gamle Brigadegeneraler og Generalkommandoer m. m., alt findes der til lige at træde ind i den gamle Skure. Man har altfor meget frygtet for at røre ved, hvad der forhen var mægtigt, alt for lidt brydt sig om den opvoksende Opinion. Gør Institutionerne saaledes, at de kan bestaa ved deres selvstændige Kraft, ikke saaledes at de afhænger af enkelte Personligheder. Til hvad andet end Skade er en Chef for de specielle Korpser?[3], hvorfor kan disse ikke som i Frankrig bestyres af Komitéer? Hvorfor staar Generalstaben endnu bestandigt ikke direkte under Krigsministeriet?[4] Hvorfor eksisterer endnu bestandigt en Generalstabschef og Generalkvartermester som er en Ridicule men inden føje Tid kan virke paa den gamle fordærve-

[1] Kopib. a 46 $^{15}/_{6}$ N. 5232.

[2] Brevet, der er i Oberstinde Harbous Eje, er udateret, men maa være skrevet senest 5. Juli, da Harbous Svar er af 7.

[3] Artilleri og Ingeniører.

[4] Om Generalstabens mærkelige Tjenesteforhold se dens Jubilæumsskrift: »Generalstaben 1808—1908«. Kbhvn. 1908. S. 6 f.

lige Maade[1]. Vær overbevist om, at den hele gamle Stok, hvor venlig og smilende den end kan vise sig, lurer kun paa Øjeblikket, hvor den kan gribe Tøjlen som forhen. Det vil ikke vare længe, det tror jeg heller ikke, men hvorfor udsætte sig for en Reaktion, om den end er kort? Der haves en forunderlig ringe Tillid til den aktive Armé. Hvorfor staar bestandig de Mænd, der bruges i Stillingerne, kun provisorisk i dem, medens deres tilbageladte, ubrugelige Kolleger har de faste Poster inde og, saa snart Freden kommer, trænger dem tilbage. Skal da virkelig de nuværende Brigadekommandører vige Pladsen for Wittgenstein[2], Moltke, Castenschiold[3] etc.? Skal Generalstaben atter lukkes inde og sejgpines af Steinmann uden Nytte for Arméen og til dens Ærgrelse og Had? Vil man igen lade det Hansen-Keyperske aageragtige Gnieri[4], der selv nu ikke altid fornægter sig, bringe Arméen til Fortvivlelse? Man tage sig i Vare! De gamle Institutioner har man ladet uforandrede for Størstedelen; de Personligheder, der har Indflydelse i Arméen og Agtelse (Bülow, Rye, Schleppegrell m. fl.) har man ikke villet sætte frem; man har holdt Imbecillitet og den gamle forhadte Stok ved Roret og i Spidsen; Hænderne har man bundet Arméen paa Ryggen ved Diplomatikkens Baand lige fra Tiden før Slesvig indtil denne Dag; Fjenden har altid haft Lov til at slaa, vi aldrig. Det gaar ikke. Der har Du den sorte Side af Sagen; jeg ved meget godt, at der ogsaa er udrettet meget godt, og at det kan være en vanskelig Sag at kæmpe mod ydre og indre Fjender paa engang. Hvad jeg her skriver, prætenderer heller ikke at være en Dom men en Advarsel, fordi jeg frygter for den nuværende Styrelse. I har med det hele Ministerium støttet Jer paa det gamle og kastet Folket til Side. Gør godt, hvad der kan gøres godt. Arméen er uden Styrelse i kraftig Forstand, intet er slettere og svagere, naar det først gennemskues, end

[1] Generalmajor P. Fr. Steinmann (f. $^{13}/_{6}$ 1782, d. $^{11}/_{12}$ 1854) var som forstokket Topograf Læssøes bête noire; han var yderst konservativ i alle Retninger, men nød p. Gr. af sit Retsind og sin Pligtfølelse saa megen Anseelse, at han blev staaende i Hæren, skønt han ikke blev benyttet ved den aktive Hær. Dsk. Biogr. Lex. XVI, 376.

[2] Prins Ludvig Carl af Sayn-Wittgenstein-Berleburg (f. 1786, d. 1866) var ved Krigens Udbrud Chef f. 2. Infanteribrigade.

[3] Generalmajor Henrik Gisbert Castenschiold (f. 1783, d. 1856) var ved Krigens Udbrud Chef f. 2. Kavalleribrigade.

[4] Major Leop. Jos. Friedr. Keyper (f. $^{11}/_{9}$ 1793, d. $^{24}/_{6}$ 1854) Departementsch. i Krmin., havde været 3. Deput. i Genkomkoll., hvor Hansen havde været 2. Deput.

Adjutant- og Papirsregimente. Om saa Bülow har gjort Tusinde Synder, saa er han nu engang Manden; vil I absolut ikke bruge ham, saa tag Schleppegrell, hvor gal han saa end er og svag dertil. Hansen er Ris til Jer Rumpe og en Fordærvelse for Land og Hær; det er Eders onde Aand, der lurer paa Jert Fald, der selv smægter efter Magten for ikke at bruge den, naar han først besidder den, uden til Trældommens og Daadløshedens Fremme. Saa desperat kan man til sidst blive, naar man rigtigt bliver trasakket af Diplomater m. m. Naar Du har læst dette Brev, saa gør lidt, ganske bitte lidt ved Hovedsagen, de nye Institutioners Befæstelse, den gamle, fordærvede Surdejgs Bortskaffelse, og brænd dernæst denne Lap som et Udbrud af Desperation«.

I dette Brev er der ikke et Ord om Hedemann; hele Desperationen er rettet mod Hansen, hvis Følelser for Læssøe var af ganske samme Art, og mod de i Virkeligheden uskadelige, men ogsaa unyttige Generaler, der sad hjemme og hævede Gagerne. At det ikke var saa ganske let for et Overgangsministerium at bryde nye Baner og »krænke Lovene og Vanerne paa én Gang«, oplyser Harbou Vennen om i et Brev af 7. Juli [1]. Baade af Hensyn til Pensioneringen og for ikke at gøre sig Alverden til Fjender uden at opnaa andet end at faa nogle Venner for en stakket Tid kunde man ikke rydde saa stærkt op som ønskeligt.

»Lad ogsaa de nuværende Stympere gaa af, saa fordrer Arméens Flertal om nogen Tid ny Afgang for at faa nyt Avancement, thi republikansk m. H. t. egne Fordringer er grumme faa; de fleste vil ikke blot have Virksomhed men ogsaa Avancement og Indtægt, og i denne Higen ligger størstedels den patriotiske Higen for at faa Reorganisationen og hensigtsmæssige Personelforandringer. Wittgenstein og Castenskiold vil snart ryge [2], Moltke ved Lejlighed komme til Arméen og dèr være dygtig eller Afgangskandidat. Kan Du, hvis ingen Vaabenstilstand kommer, angive en anstændig [3] Maade til at faa General Hedemann til Side, da vil Du være meget velkommen med Dit Forslag, især hvis Du dertil kan angive nogen, som fornuftigvis kan sættes i hans Sted. Bülow mener Ministeren ikke at udnævne, dels paa Grund af

[1] Vaupells Pap.

[2] De blev afskedigede $^{22}/_{1}$ 1849.

[3] Udhævet af Brevskr.

hans bevidste Synder, dels fordi der virkeligen ikke vindes synderligt ved Byttet. Han er ligesaa stupide som den nuværende, og det er endog sandsynligt, at han vil indføre et misligt »Adjutantregimente«, og at Du vil ingenlunde blive Eneherre, hvilket er nødvendigt, naar Stabschefen skal bøde paa Feltherren. Schleppegrell betegner Du jo selv som gal, og han er vistnok for en stor Del meget uregerlig; Rye, med ham maa der gøres et for stort Spring for at komme til et Resultat, der dog altid vil være usikkert. Hansen og Du kan jo ikke gaa i Spænd sammen, med mindre man dèr havde en Dyretæmmer, der maatte kunne gøre en Carther til Skamme. Nu kommer altsaa Krogh; Du taler om hans sønderbrudte Anseelse, og deri har Du Ret; men tænk Dig, hvor mange franske Generaler, og ansete dygtige Generaler, der var endnu større vautriens [sic] end han. Han er den ældste, har Komportement i enhver Henseende og er i mange Henseender habil, hvad siger Du dertil? Hansen er unægteligen den dygtigste af alle vore nuværende Officerer, dersom han og I andre ikke var passablement uomgængelige baade den ene og den anden. Du har med Din Dygtighed erhvervet Dig en velfortjent Tillid i Hæren som hos Ministeren, og Du ansés for en nødvendig Betingelse for samme; men dog kan man endnu ingenlunde gøre Dig til Højstkommanderende. Dertil mangler Dig flere Kapaciteter, navnligen tilbørligen at kunne ordne og bestyre Administrationen og Forplejningen. Forretningsgangen vilde blive for klaprende; derfor maa Du endnu give Tid; men med Tiden kommer Du nok dertil, og da skal ingen hilse Dig med større Glæde og Tillid end jeg. Kunde Du ikke have Lyst til at gaa ud som Bataillonskommandør i Linien og derfra have en maaske hurtigere Vej, der vil og maa være Dig nyttig? men hvem skal remplacere Dig? Er Trepka[1] aldeles sikker? Risikerer man ikke, at han af og til faar en Raptus? Tænk nu vel derpaa og skriv saa snart enten til mig eller til Ministeren. Din hengivne Joh. Harbou, der her kun har talt til Dig alene, men fra mig og Ministeren«.

Harbou har haft et aabent Øje for Læssøes Mangler; derimod har ingen af dem haft Begreb om, at det Adjutant Regimente, som de begge teoretisk afskyede, blomstrede frodigt baade i Krigsministeriet og i Hovedkvarteret; derom vidner de Efterskrifter, hvormed deres Breve ofte slutter.

[1] Joh. Chr. Mathias Trepka faldt ved Isted som Oberst og Bataillonskommandør kun 41 Aar gammel. Han led under Anfald af Melankoli.

Harbous Breve af 7. Juli har næppe affødt noget Svar fra Læssøes Side, d. v. s. ikke noget skriftligt, for mundtlig fik han rig Lejlighed til at udtale sig, da Vennen den 12. Juli indfandt sig i Hovedkvarteret i Viuf i Anledning af Forhandlingerne om Vaabenstilstand, der skulde ledes af Kammerherre Reedtz, med hvem han var fulgt. I Malmø var der den 2. sluttet en Konvention, som dog skulde underskrives af Hedemann og Wrangel og ratificeres af Kongerne af Danmark og Preussen, inden den kunde træde i Kraft; man havde imidlertid gjort Regning uden det tyske Forbund, som krævede, at Rigsforstanderen skulde ratificere Konventionen, og at Wrangel skulde optræde som Forbundsgeneral. Efter en indgaaende Samtale med Læssøe skrev Harbou paa Ankomstdagen nedenstaaende Brev til Ministeren[1].

»Vi er da lykkeligen ankomne hertil, og i hvor vel Læssøe jo ikke modtog de medbragte Efterretninger med særdeles Fornøjelse, saa maa jeg dog sige, at han senere for mig har ytret sig saa lidet vrangvillig, som det i lige Grad glædede og forundrede mig. Han ansér Tingen for saa godt som [af]gjort, finder altsaa at man maa tage den, som den er, og indrømmer villigen Muligheden om end ikke Sandsynligheden af, at der kan opnaas noget bedre paa denne Maade end ved en fortsat Kamp. Den vedblivende fælles Administration af Hertugdømmerne smagte ham jo naturligvis mindst. Jeg skal nok kunne indestaa for, at den Slags smaa Chikanetilbøjeligheder ikke vorder udførte. Hedemann lader til at vorde mindre og mindre ansét og afholdt. Læssøe er ked af ham som en Kat af Sennop, siger, hvad man jo iøvrigt ved, at det er en Mand uden mindste Indsigt eller Kraft, som ikke engang er af det urokkeligt kolde Mod, der gør yndet af Soldaterne, men som dukker, naar Kanonkugler gaar over Hovedet paa ham, og som træder smudsigt gerrigt frem, og som er af en Repræsentation, som gør ham dekonsidereret. At Hedemann efter Vaabenstilstanden[2] paa en anstændig Maade kaldes tilbage (ved at præsidere i den af Dem paatænkte Komité), ansér han for særdeles ønskeligt, ja nødvendigt. At General v. Krogh da som ældst midlertidigen overtager Kommandoet, ansér han ligeledes for godt, kun mener han, at man foreløbigen

[1] Indk. Sag. 1848 N. 722.

[2] D. v. s.: efter at man har sluttet Vaabenstilstand.

bør lade den definitive Udnævnelse vente. Trepka, mener han, vil være en god Stabschef, især naar han faar Abrahamson til Souschef. Caroc[1], hvem Læssøe i øvrigt tilkender megen Fortjeneste, ansér han ingenlunde for at kunne konkurrere med Trepka, og skal Caroc ogsaa selv have erklæret, at han hverken er tilbøjelig eller duelig til en slig Post. Abrahamson[2] og Kauffmann[3] ansér Læssøe for de dygtigste af de yngre Generalstabsofficerer. Hansen har Læssøe sin bestandige og lige saa stærke Antipati imod, men erklærede straks, at der intet Spørgsmaal kunde være om, at General Hansen var Manden til at være Kommissær[4]. Angaaende den anden Kommissær, da frygter man dels de Mezas Hæftighed, dels hans Hang til at opholde sig ved Smaating og Futiliteter; som hans Konkurrenter opstilles Lunding[5] og Lüttichau[6] af Artilleriet. Hvis der endnu er Tid dertil, ville De, Hr. Minister, behage at ytre dem desangaaende item over Lønborg[7] og Olsen[8], den første vil vorde altfor meget General Hansens Ekko, hvilket ogsaa vil vorde Tilfældet med Baggesen. Angaaende Oberstløjtnantskandidater, da ytrede Læssøe, at Grum[9], maatte forbispringes, hvorom Rapport snart vil indløbe, at Bartels[10] var en stor Klodrian, Wagner[11] gal, og at Suckow[12], om hvem man ikke har villet ytre sig paa Grund [af] hans direkte Udnævnelse fra Dem, var en Brouillon, der kun virkede skadeligt i enhver Retning, at Kæsemodel[13] viste sig sin Stilling voksen, at Jakob Ræder var bleven utaalelig som Brouillon og Krakiler, og at dette ogsaa var til Dels Tilfældet med Philip Ræder[14], men

[1] Fr. Carl Vilh. Caroc; død 1882 som afsk. Genm.

[2] Werner Hans Fr. Abrahamson; død 1911 som afsk. Ob. og Raadm.

[3] Heinr. Aug. Theodor Kaufmann; død 1905 som afsk. Genlt.

[4] Til at gennemføre Vaabenstilstandens Bestemmelser skulde der fra begge Sider beskikkes Kommissærer.

[5] Niels Chr. Lunding, Fredericias Forsvarer; død 1871 som afsk. Genlt.

[6] Math. Lüttichau; d. 1870 som fhv. Krigsminister og Genlt.

[7] Fr. Lønborg; d. 1860 som Ob.

[8] Oluf Nic. Olsen; død 1848 som Ob.

[9] Carl Chr. Grum; d. 1869. Afsk. $^{26}/_{1}$ 1849.

[10] Carl Fr. Bartels; d. 1850. Afsk. $^{26}/_{1}$ 1849.

[11] Moritz Carl Aug. Fr. Wagner; d. 1849 som Oblt.

[12] Joach. Aug. Conr. Suckow, var som Major afsk. 1842, men blev af Tscherning paa ny taget til Tjeneste som Kom. f. 5 Reservebat. Han afgik derfra 1849.

[13] Chr. Henr. Kæsemodel, afsk. Major, fik Sptbr. 1848 Oblt. Karakt. og blev Højstbef. f. Vestind. Hærstyrke; falden $^{6}/_{7}$ 49 ved Fredericia.

[14] Joh. Phil. Thom. Ræder; d. 1869 som Genlt.

at han var god for Forposttjenesten, at Trepka var og blev et Menneske, der skulde frem, at Irminger[1] aldeles ingen Pretensioner kunde formere, at enhver vist med Fornøjelse vilde erfare Flensborgs[2] Avancement, og at endelig Schow[3], Arenfeldt[4] og Gerlach[5] vist næppe havde givet skellig Grund til ved given Lejlighed ikke at komme i Betragtning. Angaaende Majorskandidater vedbliver man at opstille du Plat[6], Lasson[7] og Wørishøffer[8], men senere er endnu flere komne til, som ved given Lejlighed ogsaa maatte komme i Betragtning, dog uden Mén for de først nævnte. Som saadanne nævnes adskillige, om hvem nærmere skulde rapporteres. Kaptajn Müller[9] er en særdeles rask Karl men maaske ikke ganske rolig. Læssøe selv indsér fuldt vel, hvor gavnligt Kendskab til Tropperne vil være ham, og gaar gerne som Oberstløjtnant over til en Liniebataillon eller et Jægerkorps, men ikke ved Reserven. Han antager, at denne Ombytning med ham kun kan være til Gavn for hans Dygtighed og for Tjenesten; han nægter forøvrigt ingenlunde at fungere som Stabschef under Krogh.«

Dette Brev er ganske vist skrevet af Harbou, Haanden er Esaus; men Røsten er Jakobs, og Udtalelserne er Læssøes. De er ikke fuldt retfærdige; Hedemann var baade ansét og afholdt, derom vidner den Adresse, som Hærens højere Førere tilstillede ham ved hans Afgang; blandt Underskriverne var endog Tschernings Svoger, de Meza. Sikkert er det ganske vist, at Hedemann ikke var nogen lærd Officer, og at hans Kendskab til højere Troppeføring ikke var stort, men han var sig sin Stillings Betydning bevidst, veg ikke tilbage for at tage en Beslutning og skyede ikke Ansvaret. Han reagerede kraftigt mod Krigsministerens Forsøg paa at gøre Indgreb i hans Myndighed og vakte dennes Mishag ved med Kongens Hjælp at

[1] Joh. Heinr. Georg Irminger, Brigadekom. i 1850; d. 1854 som Ob.
[2] Carl Jul. Flensborg, Læssøes Efterfølger; d. 1852 som Genm.
[3] Lauritz Switzer Schow; d. 1850 som Ob.
[4] Adam Chr. Arenfeldt; d. 1868 som afsk. Ob.
[5] Georg Dan. Gerlach; d. 1865 som Genlt.
[6] Pet. Herm. C. du Plat; faldt $^{18}/_{4}$ 64 ved Dybbøl som Genm.
[7] Georg Henr. Lasson; faldt $^{18}/_{4}$ 64 ved Dybbøl som Ob.
[8] Joh. Andr. Phil. Ferdin. Wørishøffer; d. 1892 som afsk. Genlt.
[9] Carl Phil. Fr. Max Müller; d. 1884 som afsk. Gen.

tilvejebringe fornuftige Kommandoforhold paa Als; men Tscherning var jo hans Foresatte, og overfor hans direkte Befalinger kunde han som vel disciplineret Soldat ikke nægte Lydighed; derimod paatog han sig den 28. Maj Ansvaret, da den øjeblikkelige militære Situation, som Tscherning ikke kunde bedømme, krævede Handling. Det kan gerne være, at Hedemann, hvis Ro og Koldblodighed i Slaget fremhæves af Øjenvidner, ikke viste den impulsive Dristighed, som senere kostede Læssøe og Schleppegrell Livet til ingen Verdens Nytte; men at beskylde en Mand for Mangel paa Mod, fordi han »dukker« for Kanonkugler, er dog temmelig ubilligt; i vore Dage deltager Feltherren i Reglen ikke i Nærkampen. Og nu endelig Beskyldningen for Gerrighed og Forsømmelse af Repræsentationspligterne! Det er allerede omtalt, at Hedemann var ganske uformuende, og først i Juni fik han Taffelpenge, der kun beløb sig til 300 Rdlr. maanedlig; dem anvendte han ved en given Lejlighed til en repræsentativ Fest; men Staben kom ganske vist ikke til at leve gratis, som den maaske havde ventet. Der kan ikke paavises nogen bestemt Lejlighed, hvor Læssøe er røget sammen med sin General, der til sin sidste Stund bevarede den Illusion, at der havde hersket den mest fuldkomne Harmoni mellem ham og hans Stabschef.[1] Man har nærmest Følelsen af, at han »har set sig gal« paa ham, som det saa ofte sker, naar en Undergiven under vanskelige Forhold skal leve sammen med en Foresat, som han mener er ham underlegen i Kundskab og Begavelse, og som tilmed er konservativ, kølig og tilbageholdende. Tscherning var vred paa Hedemann, fordi han paa Als havde henvendt sig direkte til Kongen, og fordi han havde udtalt sit Misnøje med Ministerens umulige Ordning af Kommandoforholdene; derimod blev han aldrig stødt over Læssøes Frimodighed og tilgav ham baade hans hvasse Kritik af Ministerens Administration og hans Udfald mod dennes Idol: Hansen. »De kan være over-

[1] Meddelt af Ob. C. E. Hedemann.

bevist om, at jeg ikke noget Øjeblik tænker anderledes om Dem, end da De forlod København; tværtimod! Jeg erkender, at De har holdt mere, end De har lovet«.[1]

Det er ikke ualmindeligt, at Stabschefer og Adjutanter i fortrolige Henvendelser til ligestillede Kammerater udtaler sig mindre respektfuldt om Deres Chef, hvis Svagheder de jo faar at se paa nært Hold; de smaa Ondskabsfuldheder, som Adjutantbreve indeholder, har dog i Reglen ikke farlige Følger; men den Brevveksling, som her er omtalt, havde en ganske anden Karakter; de Udtalelser, der blev fremsat i den, skulde give Ministeren et Grundlag, hvorpaa han kunde handle.[2] Og han greb dem med Glæde. Den 14. Juli skriver han til Harbou[3]:

»Deres Brev af 12 dennes (Viuf) har jeg modtaget med vedlagte fra Wrangel og fra Dem selv. De deri indeholdte Bemærkninger er mig for største Delen ret kærkomne. Som Medkommissær med Hansen forekommer Lüttichau mig bedre end Lunding, som er vranten, Olsen bedre end Lønborg. Af Olsen og Lüttichau er hin den overlegne fra Forstandens og Dannelsens Side, denne mere Verdensmand. Hvem Læssøe [!!] vælger af disse tvende har forud mit Bifald . . .«

Samme Dag indgav Tscherning følgende Indstilling,[4] der den 16. Juli blev approberet af Kongen:

»Da Armeen i Følge den afsluttede Vaabenstilstand foreløbig vil saa vidt muligt blive fordelt i Udskrivningsdistrikterne, hvorom jeg skal have den Ære at gøre nærmere allerunderdanigst

[1] Tscherning til Læssøe $^{13}/_{6}$ 1848. (Vaupells Pap.)

[2] Skønt Harbou jo kun havde refereret de Udtalelser, han efter Ministerens Befaling havde afæsket Læssøe, fandt han sig dog, da han i 1885 fik at vide, at hans Brev af 12. Juli 1848 laa i Krigsarkivet, foranlediget til at sende den daværende Chef for Generalstaben en Udtalelse om, at det ikke gengav »min Opfattelse af Hr. General Hedemanns større eller ringere Fortjenester, hvis Bedømmelse jo heller ikke var min Sag.«

[3] Udg. Sag. 1848 Nr. 435 Litra a.

[4] Originalen med Kongens Approbation blev tilstillet Hedemann og findes nu i Vaupells Papirer.

Forestilling til D. M., skulde jeg herved allerund. indstille til D. M. allerh. Approbation, at den kommanderende General beordres til at begive sig til København for under Krigsministeren at overtage Præsidiet i en raadgivende Komité, betræffende Forfremmelser m. v.«

I en Resolution af 17. Juli paalagdes det yderligere Krigsministeren at udarbejde den under 1. April bebudede Avancementslov, »idet Vi iøvrigt ville have det henstillet til Din Afgørelse, om og hvor vidt Affattelsen af bemeldte Udkast burde være at overdrage til den i Din allerund. Forestilling af 14. ds. ommeldte raadgivende Komité, i hvilken Vi under 16. næstefter have approberet, at den kommanderende General beordres til under Krigsministeriet at overtage Præsidiet«. Denne Indstilling og disse Resolutioner har i Følge deres Form ikke en Afskedigelse for Øje: Det Nørrejyske Korps opløses; den kommanderende General bliver altsaa overflødig i Jylland; han faar Garnison i København og beordres til at lede et Arbejde til Hærens Dygtiggørelse. Tschernings Mening var nu alligevel under alle Forhold at fjærne General Hedemann fra hans Korps, hvad der fremgaar af hans Udtalelser i et Brev til Harbou af 16 Juli.[1]

»Hvad enten vi nu slutter Vaabenstilstand eller fortsætter Krigen, maa Hedemann bort. Kunde man ikke bringe ham til at begribe den store Ansvarlighed ved at blive? Omstændighederne bliver daglig vanskeligere. Farerne større. Jeg har allerede indgivet allerund. Andragende om hans Afgang fra Overkommandoen. Maaske bliver det dog bedst først at sætte Krogh i hans Sted, saa fremt han tør overtage Ansvarligheden.«

Der synes dog ikke at være gjort noget Forsøg paa at faa Hedemann til at gaa frivilligt, og han havde intet Begreb om de Anslag, der smeddedes imod ham. Den 14. Juli skrev han til Ministeren[2], at der kun var ringe Haab om Vaabenstilstand; det var nu af Betydning at faa at vide,

[1] Udg. Sag $^{16}/_{7}$ Nr. 435 Litr. a.

[2] Indk. Sag Nr. 725.

hvad Svenskerne vilde gøre, hvis Jylland blev angrebet; han mente, at de vilde gøre bedst Nytte paa Als. Den 22. Juli holdt Generalen Revue ved St. Grundet, »hvor han regalerede alle Officererne af hele Arméen samt en hel Del fremmede Herrer og Damer fra Vejle og Omegn, en Fest, der rigelig medtog de faa Taffelpenge, han hidtil havde modtaget«[1].

Med Forhandlingerne om Vaabenstilstand var det gaaet daarligt; de Fordringer, Wrangel opstillede, kunde Danmark ikke gaa ind paa. For ikke at være lige op ad Grænsen, hvis Fjendtlighederne atter skulde begynde efter Vaabenhvilens Udløb, havde Hedemann den 17. Juli forlagt Hovedkvarteret til Vejle, og herfra meddelte han Ugedagen efter Wrangel, at han havde været rede til at underskrive Malmø-Konventionen, men at han nu, da Preussen, der hidtil var optraadt paa Forbundets Vegne, havde trukket sig ind under Centralmagten, maatte betragte Forhandlingerne som afbrudte; hertil svarede Wrangel omgaaende, at Krigstilstanden atter vilde indtræde den 24. Juli Kl. 10 Aften. Saaledes var Situationen, da Krigsministeren nævnte Dags Formiddag Kl. 10 indtraf i Hovedkvarteret[2]. De Forudsætninger, under hvilke Resolutionen af 16. Juli var given, eksisterede ikke mere; Tscherning synes selv at have været usikker og at have vaklet. Der fortælles, at han en hel Time talte med Hedemann om fremtidige Operationer og Hærens Forøgelse, inden han ved sin Bortgang uden videre Forklaring overrakte ham Resolutionen[3]. Dagen efter sendte han Kongen følgende Indberetning[4]:

»For i Følge D. M. allern. Befaling at afgaa til København for at overtage Præsidiet i den allerhøjest anordnede Komité har General Hedemann nedlagt Kommandoen over det Nørrejyske Armékorps og midlertidig overdraget Kommandoen til den ældste

[1] Ræder. 100.

[2] Indk. Sag. $^{24}/_{7}$ N. 776.

[3] Genm. Steinmann til Sønnen Major S. $^{16}/_{8}$ 48 (I Kammerherreinde B. Steinmanns Eje).

[4] Udg. Sag. N. 458.

Officer næst Generalen, Hr. Generalmajor v. Krogh, der som Følge heraf i Dag har overtaget Kommandoen«.

Den 27. meddelte Tscherning Premierministeren, hvad der var sket.

Den 25. Juli tog General Hedemann Afsked med Nørrejyske Armékorps gennem en Dagsbefaling[1], hvori han takkede Arméen for den udviste Udholdenhed, Enighed og Disciplin, »det Mod og den Tapperhed hvormed den hæderligt har staaet sin Prøve«. For Generalen kom Slaget ganske uventet; der var intet, der tydede paa, at han var falden i Unaade; Konflikterne med Krigsministeren var jo for længst bilagte; alle senere Udtalelser var holdt i en venskabelig Tone; ja saa sent som den 17. Juli havde Tscherning skrevet til ham, og den 24. havde han sagt til ham, at han havde fuldkommen frie Hænder til at handle efter Omstændighederne; han kunde forblive i Jylland eller overføre Hovedstyrken til Als; paa Hjælp fra Sverig kunde ingen Regning gøres[2]. Til Læssøe synes han at have næret ubegrænset Tillid; kort før sin Afgang havde han indstillet ham til Oberstløjtnant paa Grund af »det rigtige Overblik og den rolige Uforsagthed, hvormed han under de stedfundne Fægtninger paa rette Tid og Sted har ledet Tropperne«[3]; den 8. Aug. fandt Udnævnelsen Sted. Den kommanderende Generals pludselige Afskedigelse vakte selvfølgelig megen Opsigt i Hæren; som omtalt, demonstrerede en Del af de højere Førere ved at sende ham en Takskrivelse; ogsaa private Udtalelser vidner om, at man beklagede den haarde Medfart, han havde lidt. »Jeg fandt denne Afskedigelse noget haard og krænkende«, siger Oberst Ræder[4] ... »jeg tilskrev ham et saa smukt og taknemmeligt Brev, som jeg formaaede at opsætte«. Dinesen[5] finder det underligt, at Stabschefen ikke gjorde sin General Sel-

[1] Trykt i Generalstabsværket II, 1148 f.

[2] Smstd. 1148. Jfr. Steinmanns Brev af $^{16}/_{8}$.

[3] Trykt hos N. P. Jensen 118.

[4] Ræder 100.

[5] Anførte Værk 157.

skab, men endog forfremmedes; de begaaede Fejl vil »oftere henhøre under Stabschefens specielle, yderst vigtige og omfattende Virkekreds end under den Højstbefalende«.

Efter Modtagelsen af Resolutionen skal General Hedemann have gjort Ministeren opmærksom paa, at det jo kun var, naar Korpset efter indtraadt Vaabenstilstand blev opløst, at han skulde overtage Præsidiet i den raadgivende Komité; men hertil skal Tscherning have svaret, at det var lige meget; han vilde have en anden Overgeneral. Senere skal Generalen have haft til Hensigt at anmode om en retslig Undersøgelse af sit Forhold; men da Kongens Generaladjutant, Oberst Schøller[1], indtrængende bad ham om at give Afkald herpaa af Hensyn til Landets og Regeringens Stilling, bøjede han sig herfor[2]. Han fik ikke mere nogen Kommando; i Sommeren 1850 synes et svagt Haab at have dæmret hos ham; Bülow var syg, og Krogh var Aaret i Forvejen bleven fjærnet fra Overkommandoen af Hansen, der i Novbr. 1848 havde afløst Tscherning som Krigsminister; hvis man havde sat ham i Spidsen for Hæren, vilde han have forlangt Læssøe til Stabschef; ogsaa han var bleven fjærnet, da Krogh fratraadte; det blev imidlertid denne, som kom til at afløse Bülow, men han maatte frafalde det Ønske, ogsaa han havde næret, om at faa Læssøe til første Medarbejder. Kongen bevarede sin Velvilje for Hedemann: han blev straks Kammerherre, fik Sølvkorset 1851 og Storkorset paa Femaarsdagen for Slaget ved Slesvig. I 1854 gik han af med Generalløjtnants Karakter; men hans Livskraft var brudt; Sygdom slog sig til, og han blev fuldstændig blind. Den 31. Maj 1859 døde han ganske pludselig knap 67 Aar gammel.

Af de tre Mænd, hvis indbyrdes Forhold her er fremstillet, var Hedemann sikkert den mindst betydelige; han

[1] Thomas Georg Schøller; d. $^{17}/_{8}$ 1863 som Genlt.

[2] Ovenstaaende Fremstilling støtter sig paa det ovenfor citerede Brev fra Genm. Steinmann, hvem Oberst Schøller har meddelt Indholdet af sin Samtale med Genm. Hedemann.

var tilmed ikke tidssvarende, hvis man tør bruge dette Udtryk, og stod vistnok den nye Tids Tanker temmelig fjærnt; til Gengæld var han afgjort mere »Soldat« end de andre. Baade Tscherning og Læssøe var højt begavede Mænd, men deres glimrende Evner var ikke godt skolede, og ingen af dem kendte sit Haandværk til Bunds. Dette gjaldt særlig Tscherning, hvis Ordning af Kommandoforholdene var ganske forkastelig. Vel skal Krigsførelsen rette sig efter Krigens Politik; den ansvarlige Leder af Regeringen skal angive Hærføreren de Maal, der tilstræbes; men Midlerne maa han overlade ham selv at vælge, og han maa ikke gribe ind i Operationerne. Det har man imidlertid ikke villet forstaa herhjemme, og endnu i 1864 bandt Regeringen Overgeneralens Hænder langt mere, end nødvendigt var; en anden Fejl, Tscherning begik, var at forhandle med Staben bag Chefens Ryg. I krigvidenskabelig Henseende stod Læssøe over begge de andre; hans Anlæg var fortrinlige, og havde han faaet en forsvarlig praktisk og teoretisk Uddannelse, vilde han have giort udmærket Fyldest. Hvad han trods sine mangelfulde Forudsætninger udrettede, er imidlertid al mulig Ære værd. At Felttoget 1848 blev saa ærefuldt, skyldes disse tre Mænds Arbejde i Forbindelse med den fortrinlige Aand, der besjælede Nationen, Hæren og Flaaden, hvis gamle Rammer var gode, og hvis ældre, veluddannede Mandskab dannede en solid Kærne for de nye Formationer, Tscherning skabte. Felttoget vilde dog være endt med et Nederlag, hvis Forholdene hos Modstanderen havde været normale; men i Tyskland var de heldigvis saa forvirrede som vel muligt; der manglede Enhed baade i politisk og i militær Henseende; hertil kom den fuldstændige maritime Afmagt; men hvad der allermest var til Gavn for Danmark, var den Uvilje, hvormed Rusland saa paa det revolutionære Tyskland; det Tryk, som Czaren øvede paa vore Modstandere, fik langt større Betydning end den Sympati, vore nordiske Broderfolk nærede for os.